

עין עבר שירה

ירחון מקוון לשירה

מטעם החוג לשוחרי שירה

5

אפריל 2007

עורכת: שרית שץ
חברי המערכת: דודי בן עמי; עודד פלד

כתובת המערכת: saritsz@017.net.il
כתובת אתר החוג לשוחרי שירה: <http://www.geocities.com/kochavit612/homepage.html>

כל הזכויות שמורות לחוג לשוחרי שירה

תוכן העניינים

שרית שץ	דבר העורכת
שיר – "החיוך"	יעקב ברזילי
שיר – "שיר ההכחשה"	יעקב שגיא
שיר – "בירה"	אמיר אור
שיר – "חזון העצם"	יוסף עוזר
שיר – "קכלי"	פיצ'י – יהורם בן מאיר
שני שירים: "שיר"; "מכחישי השואה"	אלישבע זהר-רייך
שיר – "טלאים"	אשר רייך
שיר – "השתנות ותגובה"	רמי סערי
שיר – "גבורה ילדית"	אלישע פורת
שיר – "בין שני אביבים"	דבי סער
שיר – "סטודיו 54"	רפאל ז.
שיר בכתב יד – "וכך הכרתי את פניך"	אבא קובנר
מאמר: "לפרום את רשת עורקיהן של המילים" על שירתה של נלי זק"ש	יוסי גמזו
שיר – "אבנים שחקו מים"	נורית שושני
שיר – "כתוב בעור"	מירה הרשקן
מאמר: "באבי-יאר, גיא הריגה - השיר ומשורר"	דודי בן-עמי
שיר – "באבי יאר". תרגום: אריה אהרוני	יבגני יבטושנקו
שיר – "שואה"	משה שפיר
שיר – "נוסע ועובר"	עודד פלד
שני שירים – "ריח לחם שחור"; "השקרים הקטנים האלה"	יוסי גמזו
שלושה שירים – "טרילוגית יעקב"	יוצא למסע
תמליל ליצירה מוזיקלית – "אלוהי מן הבור"	דודי בן-עמי
שיר - ***	מירי פשציק
שני שירים – "פיסול בנוף וירח"; "דממת הכבסים"	איליה בר-זאב
מאמר: "השירה בדור השני לשואה"	עודד פלד
שני שירים: "נושקים כוכבים"; "תהא מנוחתם"	עודד פלד
מאמר- "שירה ושואה-התבוננות ב"שמחת עניים" לאלתרמן"	לאה טרן
שיר – "אלם נצחי"	שרית שץ
שיר – "ברלין"	רות נצר
שיר – "שמות"	חמוטל בר-יוסף
סטיאורט פרקוף - "הנערה העיוורת", תרגום: עודד פלד	עיין ערם תרגום
רוברט בליי - "האוויר הצלול של אוקטובר", תרגום: עודד פלד	
רוברט בליי - "אלה הנאכלים על ידי אמריקה", תרגום: עודד פלד	
פטר קנטור - "בכיר"; "על ארבע", תרגום: יעקב ברזילי	
אנתוני הכט - "ראיתי את חבצלות השדה", תרגום: גיורא לשם	
שיר – "גורל אלוהים"	יהודה עמיחי
שני שירים – "משורר מול טלוויזיה"; "בקצה מחשבותיי"	יורם סלבסט
שיר – "שבר"	אסתר ראם
שיר – "בדרך מכפר בגליל"	יוסי עבאדי
שיר – "היא תגדל ציפורנים"	ברכה רוזנפלד
שיר – "פולונו יהודי לאור גנוז"	רעיה שקולניק
שיר – "לילה אחד"	דבורה קוויזנר
שיר – "מבנה אישיות"	יוסי שריד
	אירועי ספרות
	חדש על המדף
	קוראים כותבים

דבר העורכת

תאודור אדורנו, פילוסוף וסוציולוג יהודי ממוצא גרמני, אשר השתייך ל"אסכולת פרנקפורט", היה זה שאמר שאחרי אושוויץ אי-אפשר לכתוב שירה. אינני יודעת עד כמה באמת האמין אדורנו במילים אלה, שכן ההיסטוריה האנושית מספרת כי כוחה של האמנות חזק מכל זוועה. אולם, יש באמירתו משום הניסיון לומר לנו כי קיימות התרחשויות אנושיות שאין בכוחם של המילים, הצבע או המוסיקה, להעבירן כהווייתן. את השואה ועל השואה "יודע" רק מי שהיה שם. וגם מי שהיה שם מתעורר פעמים רבות מסויט ואיננו מאמין.

למרות זאת, "חלב שחור" (פאול צלאן) רב ניגר באין ספור מילות שירה שניסו באמצעות הפואטיקה - להתבונן, לחוות, להבין, להזדכך ובעיקר לתעד את הזוועות הללו שהתרחשו ב"פלנטה האחרת".

צירוף המילים "שירת שואה" מהווה פרדוקס בלתי נתפס לעתים, אך הפרדוקס הזה הוליד יצירות מופת בשירה היהודית והכלל עולמית. רבים מן השירים שנכתבו על השואה הם מן החזקים והנחרטים ביותר בזיכרון שמותירים את רישומם אף על הקורא האדיש ביותר. בעוד כשבועיים יחול יום הזכרון לשואה ולגבורה. מטבע הדברים, גיליון זה עוסק ב"שירת שואה". חלק מן השירים נכתבו על ידי אלה ש"היו שם" והם בבחינת "עדות", מרביתם נכתבו על ידי כותבים שחיו בצל השואה שהותירה את חותמה עליהם לכל אורך חייהם, גם אם לא היו שם בפועל. אנחנו נוהגים לכנותם "בני הדור השני לשואה". לא בנים להורים שהיו באירופה של אז, או בנים לניצולי שואה, אלא "בני דור שני לשואה", כאילו הזוועה הזאת לא הסתיימה כלל ולא ניתן לתחום אותה במונחים כרונולוגיים. היא נותנת את אותותיה על בנים, שילשים ורבעים. המוטיב המאפיין את שירת בני הדור השני לשואה, הנה השתיקה. צלו המאיים של ענן השתיקה מרחף מעל שירים רבים בגיליון זה. אך למרות השתיקה ה"רועמת", צליליה החזקים והצורמים מתנגנים בקול גדול. ועל כך אמר צ'סלב מילוש: "בחדר בו יושבת קבוצת אנשים המאוחדת בקשר של שתיקה, מילה אחת של אמת נשמעת כמו יריית אקדח".

מה בגיליון זה?

יוצרים רבים הצטרפו אלינו, הן ככותבים והן כמתרגמים ואני מברכת אותם בברכת "ברוכים הבאים". חלקם פנים מוכרות, לחלקם זהו הפרסום הראשון של יצירותיהם מעל גבי דפי כתב-העת הזה. תודה מקרב לב על תרומתכם.

אני מפנה שוב קריאה לכותבים לשלוח אלינו יצירות ומאמרים העוסקים בענייני שירה ועל שירה. נשמח מאוד לקבל תגובות המתייחסות ליצירות המופיעות בירחון. את התגובות המתאימות נפרסם במדור "קוראים כותבים".

כמו כן אני מקבלת פעמים רבות אל תיבת הדואר שלי, מכתבים מכותבים השואלים שאלות לגבי שירים, משוררים וכל הקשור בהם. לאור אלה, ברצוני לפתוח מדור חדש שיעסוק בחיפוש ספרי שירה, מילות שירים, שמות של משוררים וכד'. המדור יכונה: "המדור לחיפוש שירים קרובים".

בגיליון זה מאמר מרתק על נלי זק"ש ושירתה, סקירה קצרה על שירו של יבטושנקו "באבי יאר", מאמר על אפיוני השירה בקרב יוצרים - בני דור שני לשואה, אוסף תרגומים מגוון במדור "עייין ערך תרגום" וכן מאמר על שירה ושואה מתוך התבוננות בשירו של אלתרמן - "שמחת עניים".

מאחלת לכולם קריאה מעשירה.

שרית

החיוך

אבא המשיך לחיך מלחי עד לחי.
הוא לא הפסיק לחיך גם כשנפתחו שערי המחנה
ועגלה רתומה לשני סוסים כחוישי בשר
נשתררה פנימה בעצלתים,
לכוון מגרש המסדרים.
פני הסוסים דומות היו לפני אדם.
אבא שכב על הדרגש ללא תנועה ורק חיך.
הסוסים משכו את העגלה ליעד קבוע מראש
מבלי שיעגלון ינהג בהם,
היה בסוסים הללו משהו אנושי מאוד, נוגע ללב.
לאמא נדמה היה שאבא רוצה להגיד משהו
אבל הוא לא דבר, הוא כל הזמן חיך.
רגלי הסוסים דשדשו בשלג הכבד
שכסה את מגרש המסדרים.
כשהניחו את אבא על העגלה, חשבתי שיהיה לו קר
ועוד מעט פניו יתעוּתו מהקר המקפיא,
אבל זה לא קרה והוא פשוט המשיך לחיך.
פחדתי שיקבל דלקת ראות,
אך לא העזתי להגיד דבר, שתקתי.
כעבר זמן הניחו ליד אבא
עוד מישהו שפניו הביעו כאב
והייתי בטוח שזה יקלקל את מצב רוחו,
התברר שגם הפעם טעיתי
כי החיוך לא מש מעל פניו.

כשהביאו עוד אנשים
כבר לא היה מקום על משטח העגלה
ושמו אותם על הגוף של אבא.
חששתי שהוא יחנק,
אבל ראיתי שהוא ממשיך לחיך
ואז שמחתי שלפחות לא יהיה לו קר.
כשלא היה כבר מקום בעגלה,
אחרי שהעמיסו עליה ערמה גדולה של אנשים
התחילו הסוסים למשך את העגלה לכוון השער.
אמא הרימה את אחותי בזרועה השמאלית
ובימינה לפתה את ידי בחזקה,
אחר-כך התחלנו לצעד בשלג הטובעני
והלכנו מאחורי העגלה.
סבא גרר את עצמו מימיני
אחז בידי השניה ואמר לי:
"תגיד נכדי תגיד אחרי"

ואני אמרתי אחריו: "יתגדל ויתקדש שמייה רבא"
ונאד הדמעות של אמא נקרע
ודמעותיה הבוערות שרפו את השלג מתחת לרגלנו.

כְּשֶׁנִּנְעָלוּ הַשְּׁעָרִים בְּצֵאת הָעִגְלָה
כָּבֵד לֹא רָאִיתִי יוֹתֵר אֶת פְּנֵי אָבִי
רַק הַחִיּוֹךְ שְׁלוֹ בְּצִבְעַן מֵתוֹךְ עֶרְמָה שֶׁל כָּאֵב.

פורסם במוסף לספרות של מעריב

יעקב שגיא

שיר הכחשה

אֲנִי צוֹבֵר מְרַחֵק בְּלֹא לְהִתְרַחֵק,
אֲנִי מִבְקֵשׁ לְהִכְרִיז הַכְחָשָׁה,
אָבֵל מִתִּי הַפְּרֻטִּים הַסּוֹבְבִים אוֹתִי
מִסְרָבִים לָמוּת,
מִסְרָבִים לְשִׁתּוֹף פְּעִלָּה.
מִדֵּי שָׁנָה אֲנִי מוֹסִיף לְעֶצְמִי
בְּסִבְלָנוּת רַבָּה
עוֹד שָׁנָה.
אָבֵל גִּילִי נִשְׁאָר יָצִיב, מִסְרָב לְהִשְׁתַּנּוּת.
אֲנִי שׁוֹכַח פְּרֻט לְפְרֻט
וְלֹא מִצְלִיחַ לְהִגִּיעַ לְעֵקֶר.
אֲנִי רוֹצֶה כָּל כֶּן, לְלַכֵּת עַל קֶרֶקַע בְּטוּחָה
אָבֵל נִתְפָּס לִי הַצֹּאֵר וְאִינִי מִצְלִיחַ
שֶׁלֹּא לְהִבִּיט לְאַחֹר.
אֲנִי רוֹצֶה כָּל כֶּן לְהִכְחִישׁ אֶת הַשׁוֹאָה,
לְקַבּוֹעַ יוֹם רִשְׁמִי לְהַכְחָשָׁה,
לִיגֶת-עַל לְמִכְחִישִׁים.
לְהַבְטִיחַ לָכֶם נֶאֱמָנָה, שֶׁלֹּא הִיְתָה,
שְׂאִישׁ לֹא מֵת, לֹא נִרְצַח, לֹא אָשָׁה, לֹא יֶלֶד,
שְׁבִית הַכְּנָסֶת לֹא חָרַב,
גַּם לֹא הִקְהֵלָה.
מִדֵּי שָׁנָה פּוֹחַת הַדּוֹר, עוֹלִים בְּמַדְרָגוֹת הַהִיכָל,
בְּשֶׁל הַזְּמַן לְהַכְחָשָׁה,
שְׁהָרֵי דְרוּשִׁים עֲדִים שְׁלוּשָׁה וְרַק עַל פִּיהֶם יְקוּם דְּבָר.
וְאֲנִי,
רַק בְּמִקְרָה הִיִּיתִי שֵׁם,
בְּסִבְיָה.

מתוך הספר: "הולך על זמן" העומד לצאת לאור בהוצאת "כרמל" ירושלים

אמיר אור

בירה

לְרַצַּח הַמִּשְׁלָם אֵין סְבוּת, אָמַר,
לְרַצַּח הַמִּשְׁלָם דְּרוּשׁ אוֹבֵיקֵט מִשְׁלָם,
כְּמוֹ שֶׁהָיָה אִזְּ בְּאוֹשׁוּיָן.
לֹא הַמִּשְׁרָפוֹת, כְּמוּבֵן, אֱלֹא כְּמוֹ
אַחֵר כֶּךָ, מַחוּץ לַשְּׁעוֹת הָעֲבוּדָה, אָמַר
וְהִשְׁתַּתֵּק
מִבֵּיט בִּקְצָף
וְלֹגֵם.

נחום גוטמן
שואה ותקומה, 1945
דיו וגואש על נייר

הֶרְצַח הַמִּשְׁלָם הוּא אֶהְבָּה, אָמַר.
הֶרְצַח הַמִּשְׁלָם לֹא מִבְקֵשׁ דְּבַר מִשְׁלָם,
רַק לְתַת
כְּפִי יִכְלַתֵּךְ.
אֶפְלוּ בְּזִכְרוֹן הַלְפִיתָהּ, הַחַיִּים עֲדִין
נֶצַח. אֶפְלוּ הִלְלוֹת שְׁעַרְסְלוּ אֶת הַיָּד,
אֶפְלוּ הִשְׁתָּן שֶׁנֶּפֶל כְּמוֹ חֶסֶד עַל הַבֶּשֶׁר הַקָּר,
אֶפְלוּ הָעֵקֶב שֶׁהָעִיר עוֹד אֵינְסוּף,
אֶפְלוּ הַשֶּׁקֶט,
אָמַר.
מִבֵּיט בִּקְצָף.

”אם יקרה משהו, הייתי רוצה שיהיה אדם שיזכור
שחי אדם בשם דויד ברגר”

דוד ברגר נולד וחי בעיירה הפולנית פשמישל. בפרוץ
המלחמה בשנת 1939 הוא ברח מפני הצבא הגרמני והגיע
לויילנה. בעת שכתב שם הוא התכתב עם חברתו, אלזה,
שהגיעה לארץ ישראל בשנת 1938.
בגלויה זו הוא נפרד ממנה, בהבינו שהוא לא ישרוד.
הוא נורה בוילנה ביולי 1941. בן 19 במותו.

מתוך: האתר של ”יד וישם” – המאגר המרכזי של שמות
קורבנות השואה

נְכוֹן, עֲבוּדָה הַגוֹנָה
מִשְׁחַרְרֵת הַרְבֵּה, אָבֵל
רַצַּח מִשְׁלָם אֵינוֹ מֵאֲבָד
אֶפְלוּ טָפָה אַחַת.
כְּמוֹ שְׁפָתַיִם שֶׁל יֶלֶד, הַסִּבִּיר,
כְּמוֹ חוֹל וְקָצָף,
כְּמוֹ שְׁאֵתָה
שׁוֹמֵעַ,
שׁוֹתָה וְשׁוֹמֵעַ.

יוסף עוזר חזון העצם

בְּכִסּוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן
גִּרְגֵר שֶׁל עֵצִים
מִבְּנוֹ, הָאֲחֵרוֹן מֵעֲשָׂרָה
גִּוְעוּ זֶה אַחֵר זֶה⁽¹⁾

חוֹשֵׁב אֲנִי עָלֶיךָ רִבְנוּ יוֹחָנָן
בְּדַרְכְּךָ לְנַחֵם אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר
תִּמְצָא אוֹתוֹ גּוֹסֵס עַל עֶרֶשׁ מוֹת
שֶׁם תִּשְׁלַף לְמַעַנּוֹ אֶת נַחֲמֶתְךָ:
מִכֶּסֶךְ תּוֹצִיא עֵצִים מִבְּנֶךָ נוֹתֵרָה, מִיִּחִידְךָ
לְהִרְאוֹת לוֹ בְּשַׁעַת בְּכִי
אֵיךְ אָבָא יִפְהַפֶּה כְּמוֹךְ
מֵאַזָּן אֶת כְּבֹד הַמּוֹת בְּמִשְׁקָלָת זֶה שֶׁבִּידְךָ

רַבִּי יוֹחָנָן שִׁיפִיךָ הַלֵּךְ קֶסֶמִים
עַל נָשִׁים עוֹלוֹת מִטְהַרָה אַחֵר שְׁבָעָה נְקִיִּים⁽²⁾
מָה זֶה יָפִי? כְּתוּב בְּמִדְיָק -
"קָחוּ גִבְיַע שֶׁל כֶּסֶף שִׁיִּצָּא מֵהָאֵמֶן, צָהָב מִלֵּהָב הָאֵשׁ,
הַנִּיחוּ עַל גְּדוּתָיו גִּרְגְרֵי רִמּוֹן אֲדָמִים
הַבִּיטוּ בָהֶם בְּאוֹר הַזְרִיחָה, סְבִיבָם וְרַד אָדָם מוֹנֵחַ, בֵּין הַשָּׁמֶשׁ וְהַצֶּל
וְהִנֵּה לְפָנֶיכֶם - מַעֲיֵן יָפִי"⁽³⁾
מַעֲיֵן זֶה שׁוֹאֵל אֲנִי בְלִכְתֶּךָ
וְרַבִּי אֶלְעָזָר יִתְחִיל לִפְרֹץ בְּבִכִּי⁽⁴⁾
וְלֹא תִדַּע מִדּוּעַ הוּא בּוֹכָה
וְגַם עֵצִים אַחֲרוֹנָה מִבְּנֶךָ, לֹא תַעֲזֹר
שׁוֹאֵל אֲנִי אוֹתְךָ ---
ה' אֶלְקִינוּ ה' אֶחָד
הָאֵם מְצֹאֶת גַּם אֶתָּה
מִכָּל בּוֹכְנוֹאֵלָד
עֵצִים כְּזוֹ בִּיפִיךָ
לְמַעַנִי, לְמַעַנּוֹ

מקורות והבהרות:

- רבי יוחנן בן נפחא, הוא ר' יוחנן, גדול אמוראי א"י ומסדר התלמוד הירושלמי. נולד בצפורי בערך 180, נפטר בטבריה 279 לספירה.
- 1- ברכות ה, ע"ב (רבי אלעזר חולה, ר' יוחנן מבקש לנחמו. בסוף השיח ביניהם רבי יוחנן מציג שהוא עצמו מתנחם בגרגר עצם [קטן משעורה, שלא יטמא] או שן, שנשארה לו מבנו העשירי שנפטר לו...).
 - 2- בבא מציעא פד, ע"א [נוכח ב-ברכות כ' עמ' א], רבי יוחנן היה יושב בפתחי מקוואות להעניק מיופיו לנשים העולות מהטבילה כדי שיוולדו להן בנים כמותו. ר"י ראה עצמו בעל חסידות יצרית כצאצא של יוסף הצדיק.
 - 3- בבא מציעא פד, ע"א (כאן עיקר תיאור יופיו של רבי יוחנן: "הרוצה לראות יופיו של ר' יוחנן יביא כוס של כסף צרוף וימלאנה גרעינים של רימון אדום ויעטר כליל של ורד אדום על פיו, ויניחנו בין חמה לצל ואותו זהר, מעין יופיו של ר' יוחנן הוא" וזהו תיאור המחייב התעמקות בשכבות הרבות המסתתרות בו ביחס להגדרת היופי האנושי ומושגי האסתטיקה הכללית של חז"ל).

4 - ברכות ה, ע"ב (באותו מעשה המתרחש בהערה 1. בכי על מצבו הקיומי של האדם: "האי שופרא דבלי בעפרא" - שכל טרחת האדם להגיע לשגב יורדת לטמיון)

פיצ"י - יהורם בן מאיר

קכלי

אהי ככלי.

אהי קכלי.

טורדוס. טרד מזמר.

על הטונדרות על הטיגות הבוכיות הקפואות

אזמר ואזמר

על משפחת אמי

עמנו אמנו שרה

פרסקי. אני מזמר.

הם על פי בור פחת

והם עמי. על פי תמיד.

אזמר את הילדה הקטנה בתה של לבה לביצ'קה היפה אחות אמי

לבלי פחד רצה שם אחרי

מטפחת כחלה שפרחה. פרחתה נשמתה.

פחד אלהים.

אף על חיים לנסקי

הקכלי מזמר ועף.

על הלענה שלא תקסם עוד

קסמה למר המות אני מזמר.

אלהים לא ענה אלהים אף הפעם לא ענה

אני ככלי לזמר ולזמר

פיצ"י, בשמו המלא יהורם בן מאיר - נולד סמוך ונראה לים מלכות מחלול, תל אביב. חבר, חניך, ומדריך בקן הימיה, התנועה המאוחדת. שרת במסלול הנח"ל. דר שנים אחדות בקבוץ צרעה. הלך אחרי הצאן, עבד בבנין ושלח ידו בכל מלאכה. יד לו בהקמת בית ספר שדה הרי יהודה ובית ספר שדה הר גילה, והוא ביתו. הלך לאורך שנים עם בני הדור כצעיר בקרב עולי אתיופיה, עשה למען המשך דרכו של הנח"ל באפיקו, המיוחד. לבד ממהמורות ומטרשים, נפרסו לו פעם בפעם פרסי תל אביב וירושלים ופרס ראש הממשלה ליצירה, תשס"ז. פרסם עד כה 6 ספרי שירה. קרוב לראות אור ספר מיבחר מן הספרים ושירים חדשים. משמש בשנה זו סופר/ משורר אורח בשליחות משרד החינוך.

אלישבע זהר - רייך

אָנדרטאָות פֿתּמִים
על אַם הַדֶּרֶךְ לִקְרֹב
מִמֶּסְמְרוֹת אֶת הַזְכָּרוֹן

כְּנִסִּיּוֹת חֲדָשׁוֹת
דְּמוּיּוֹת נֶבֶל אוֹ חֲלִיל
צוֹנְנוֹת וּמִדְּקָרוֹת.

בְּתוֹךְ בְּצֻרַת הַשָּׁנִים
אֵינֶנִּי יֹכֹלָה לִכְתֹּב
אֶת קוֹרוֹת הַמַּעֲמָסָה.

"רְבוּעַ שָׁחַר"
חֲשֵׁךְ מְכֻסָּה תְּכָרִיכִים
מֵה יֹכֵל לַעֲשׂוֹת מִי
שְׁאִינְנוּ
אִישׁ בְּשׁוֹרָה

מכחישי השואה

הָעֵשֶׂן
לֹא תַעֲד בְּטִלְבִּיזָה
לֹא שֶׁדֶר בְּסִי. אֵן. אֵן,
לֹא פָּגַע בְּשִׁכְבַּת הָאוֹזוֹן
שֶׁל הַמִּין הָאֲנוּשִׁי

אלישבע זהר-רייך - ילדת הארץ.

עוסקת בטיפול משפחתי ובהנחיית קבוצות. פרסמה
משיריה בבמות ספרותיות שונות. הוציאה שני ספרי
שירה: "צפור הלאונדרו" – הוצאת "עקד", 1992.
"כיתת חיים" – הוצאת ספרי עיתון 77, 2000.

אשר רייך

טלאים

הִיקוּם נַעֲלָם, רַק הַשֶּׁמֶשׁ
עוֹדָה קִיַּמָּת. בְּדַמְמָה הִיא
מְאִירָה אֶת הָרִיק.
כֵּךְ חָלַם אֲדוֹן זִילְבֶּרמָן אֶת 1944.

עָבַר בְּלִתִּי מִשְׁמַד אַחֵה טְלָאִים
שֶׁל אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה,
לְאַחֵר יוֹם-חַיִּים בְּסֶרֶט שׁוֹאָה.
אוֹתוֹ לִילָה נִשְׁנָה בּוֹ הַחֲלוּם –

מִיָּם קָמוּ לְתַחִיָּה בָּעָנָן
וְאֵשׁ בְּאַפֵּר שׁוֹב הַתַּעוֹרָרָה.
מּוֹת בְּלִתִּי גָמוּר
עֵטָף אוֹתוֹ כְּבֶגֶד פְּצוּעַ.
מְדַמְדֵּם הַקִּיץ מִשְׁנָתוֹ,

לֹא נִחְפָּז מִן הַמֶּרְאָה הַמּוֹרִיק אֹר, לְבֶשׁ
בְּאַטִּיּוֹת בְּגָדֵי טְרַבְּלִינְקָה שֶׁלוֹ
בְּקַפְדָּנוֹת הַתְּגַלָּח, סִדֵּר אֶת הַמָּטָה,
פָּתַח אֶת בְּרִז הַגִּז, בּוֹטֵחַ
וְשֶׁלּוֹ הַלֵּךְ לְמִטָּתוֹ.

מתוך הספר "עובדות בדיוניות"

השתנות ותגובה

אכן, תתלוננו, הספר הזה
איננו דומה לקודמו;
איפה חוש ההומור?
איפה המסכות הפואטיות?
איה המרדף הבלתי-פוסק
מארץ לארץ, מאדם לאדם?
אתם צודקים, מן הסתם,
אוהבי חיי, מוקירי זכרי:
גבי לאקדמיה, פני למצב
ומצב רוחי פה ושם,
אך במה שנוגע לאדם
לא חל שום שנוי ממשי:
עודני אוהב אנשים וכלבים,
ילדים, חתולים, זקנות וזקנים,
את השמש
המרעיפה את שמשה
ואת ריח הריח של העולם.

(מתוך "טבעות השנים", העתיד לראות אור
בהוצאת הקיבוץ המאוחד בשנה הבאה)

רמי סערי – משורר, מתרגם ועורך. נולד בישראל.
מוסמך אוניברסיטת הליסינקי בבלשנות שמית
ובאורליסטיקה ודוקטור בבלשנות שמית. סערי שולט
בשפות רבות, ביניהן שפת האספרנטו. עד כה הוציא
6 ספרי שירה. הוא מתרגם הבית של הוצאת "כרמל"
ותרגם כ-40 ספרים מאסטונית, אלבנית, הונגרית,
יוונית, ספרדית, פורטוגלית ופינית. פעמיים חתן פרס
ראש הממשלה. בשנת 2006 הוענק לו "פרס
טשרניחובסקי" על תרגומו לספר "פלטרו ואני" מאת
חואן רמון חימנס ועל הישגים ספרותיים נוספים.

גבורה ילדית

בשבט דק שבדי
אני יוצא אל השדה;
לכרות ראשם של
הקוצים: חוחים פורחים
וגדילנים דוקרים, רפי
שכים. הו, שכרון
הכח של הילד
החולם. בחרב דמיונית
אני מכה סביבי;
קפודני הקיץ, מקפדי
הראש, וברקני הנחל
הורדים. השבט המונף
שורק, ובאבחות חדות
נערפים ראשים. ורק
השביל, טבול הדמים,
שלארכו חלף מטה
כחי וגבורתי, רק
הוא נותר מאחורי.

מוריק לפתע ומפתה
לשוב: עטור גבורה,
שבוע תהלה, ואזן
שחרשה מהתרועות, בא
ילד פרא מתאכזר,
עלה אל שעת
הרחצה בבית הילדים.

דבי סער

בין שני אביבים

לאבא שלי, צבי, שלימד אותי להמשיך ולצעוד

באביב של 1944
על עגלה רתומה לסוסים
אני מתחיל להתבגר
עוד לא בן שש עשרה
וכבר הזמן גוֹזֵל
"ראוס, שוּל!"
אני מבין, מאיץ קצב
מרויח שנות חיים

שלשה ימים מועד
למות. בפאתי ורשה
מצוחים:
"רדו! תחת הגשר!
לנהר! עכשו לשותות!"
נובחים ויורים
לא
מספיק
לשתות
מהמאדימים
חי נשאר
צמא

צבי

כבד רגלים
בורח נתפס
ושוב בעמידה בקרון
סוסים על הפסים
דוחסים רומסים חומסים
מה שנשאר ממני
שהיה
אדם

שמים משחירים
מעל קרון משקשק
בזי מתכת מלשלישים
פגזים גודעים עצי
חיים

ממחנות נשכחים*
משלוחים
שכבות מנוחים בבור כלור
בנים צומחים קמלים על אבות
דור מעל דור לעדר
הקר משמר הבשר והעור
הכלור אינו מטהר את הזכרון

בין שני אביבים מתי
באביב של 1945
קמתי לתחייה
זקן

*מחנות נשכחים: כינויים של אחד-עשר מחנות ריכוז
(Kaufering)

Victoria Zhitnik

בת 14 – אוהיו, קליבלנד
מקום ראשון בתחרות ציורים לנוער בנושא השואה.

דבי סער - ילידת שנות ה-60, מתגוררת בתל-אביב,
כותבת זה שנים רבות. מפרסמת סיפורים קצרים, שירים
וביקורות בכתבי-עת נבחרים כגון: 'הליקון', 'מאזנים',
'עתון 77', 'קשת החדשה', 'שב' ועוד.
השתתפה בערבי משוררים במקומות שונים בארץ. פרסמה
עד כה ספר שירים אחד - "תופרת מילים".

סטודיו 54

חם. חם. אפלוזי.

מחניק. טפה. רק טפה.

גבר די אלגנטי

54?

בחלון חגורות. תיקי מסע.

חגורות יש? תיר מוזר?

אני צריך חגורות גדולות.

יש לי מטר שלושים.

לא תיר.

מפה.

מטר שלושים זה טוב.

כמו רצועה לכלב. אני כמעט מחיך.

הדוברמן? קפץ בראש אחר כך.

טוב.

לא מתאים. ארנקים יש?

קפסה אפרה. הוא מחטט.

הרבה דוברמן. הרבה אחר כך.

שבועים שקל. שחר. הרבה שחר.

קצת חם.

ומחניק. טפה. רק טפה.

מעור? כן, עור.

פאזזה.

יש לי ביותר. בבקשה.

מתנה? לא, זה לי, זה לי.

מעבר לדלפק זרועותיה. חשופות.

אחר כך היא תהיה רוזה.

אולי.

עור לבן. דהוי.

המספר כחל.

מאיפה, אם מתר?

כחל ים המות, נאווה ירושלים?

מה שיותר כחל יותר עמק?

הכלבא, הכל בא אחר כך. הרבה אחר כך.

צפוף

הרבה דוברמנים כבר רצו.

כתף אל כתף. חומים. מזיעים.

רצים בשביל. תמיד בשביל.

עכברושים?

ההתחלה ברוחה.

הסוף בערפל. אפר.

ברוש, שנים, יותר, בלי שם.

סמיק.

לא כחל עמק. לא מבריק. דהוי.

סתם דהוי. הרבה יותר.

דהוי.

הנחה לחג? זה כבר אחרי.

אושויץ. ברגן-בלזן.

מאה שקל. לא יקר

בשביל עור. חום.

מעבד.

עכשו עומדים.

סוליד. תאים. קטנים.

מעטר.

מחניק. טפה. רק טפה.

תבוא עוד חדש,

חדש וחצי.

יהיו חגורות. מטר וחצי,

מטר ששים.

עכשו "הוא" נסע.

מעור?

כן, עור. רק עור.

וכמה זה במרקים?

רפאל ז. - כותב שירה ופרוזה קצרה
במסגרת האינטרנט.

אבא קובנר

וכך הכרתי את פניך

אין פניך אה פניך

אין פניך אה פניך. וזאת היא פניך.
שני אה זאן. אה זאן. אה זאן. אה זאן.
שני פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.
אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.
אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.

אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.
אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.
אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.
אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.
אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.

אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.
אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.
אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.
אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.
אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.

אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.
אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.

אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.
אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.

אין פניך. פניך. פניך. פניך. פניך.

שירו של אבא קובנר, "וכך הכרתי את פניך", בכתב ידו, הוגש כמנחה למשוררת יוכבד בת-מרים. השיר נכלל בתוך הספר "זר שירים ליוכבד בת-מרים במלאת לה שבעים". הספר יצא לאור בשנת תשל"ב, 1971, בהוצאה משותפת של ספרית פועלים, השומר הצעיר והקיבוץ המאוחד. הספר הנדיר והיפה הזה אזל מן השוק. לימים כתב קובנר את השיר מחדש. הוא נקרא "וכך הכיר את פניך", נדפס לראשונה בספרו "תצפיות" וכוונס ב"כל שיריו", כרך ד', עמ' 121.

* תודה לאלישע פורת

לפרום את רשת עורקיהן של המילים

על שירת המשוררת היהודית הדגולה נלי זק"ש

כאשר זכתה נלי זק"ש, ב-10 בדצמבר 1966, בפרס נובל לספרות על מפעל חייה, לא היתה המשוררת הישישה בבחינת פנים חדשות בחוגי האינטליגנציה הסקנדינאבית כבחוגי האמיגראציה היהודית-גרמנית רדופת-הנאצים. ועם זאת לא היתה היא, אפילו אז, דמות פופולארית המופרת היטב לציבור חובבי השירה הרחב. בישראל - המען הטבעי ביותר לקליטת בשורתה הרוחנית, הן מן הבחינה האתנית והן מזו הרוחנית-אידיאית - צוינה זכייתה בפרס השוודי היוקרתי במעין יציאת-ידי-חובה שמן המוספים הספרותיים ולחוג. כל זאת אולי משום שבן-זוגה לפרס, בה-בשנה, היה הפטריארך הגדול של הספרות העברית המודרנית, ש"י עגנון. והנה, אף שמאז ועד היום ניתוספו לתהודה הישראלית אודותיה, הן בפריודיקה הספרותית והן על בימת התיאטרון⁽¹⁾, כמה וכמה קווים - בכל זאת נותרה, למרבה האירוניה, מרביתה של שירתה המזופכת ביסורים, אלמונית כמעט דווקא אצלנו, חרף מיטענה היהודי העמוק.

נלי זק"ש (שם-משפחה עברי-יומין: ראשי התיבות של "זרע קדושים" או "זרע קודש" החבוי מאחורי החזית המטעה של "זאקס" המגורמן) נולדה ב-1891 למשפחת תעשיין יהודי-גרמני עתיר-נכסים, ברובע טירגארטן הברלינאי, האופנתי באותם ימים. היא ידעה ילדות מאושרת, מורים מעולים (בפרט - במחול) וספרים מן המשובח והמעודכן ביותר, ובלעה בלהיטות הכל. בגיל צעיר נתוודעה אל "הסאגה של יסטה פֶּרְלִינג", ספרה הנודע של הסופרת והמשוררת השוודית סֶלְמָה לֶגְרֶלֶף (שזכתה בפרס נובל ב-1909, חמישים ושבע שנים לפני נלי זק"ש עצמה) ונשפתה בחבלי קסמם של תיאורי הטבע רוויי-המיסטיקה של מחוז נֶרְמְלַאנְד, הפפרי-בעיקרו, מפינות-החמד של שוודיה.⁽²⁾

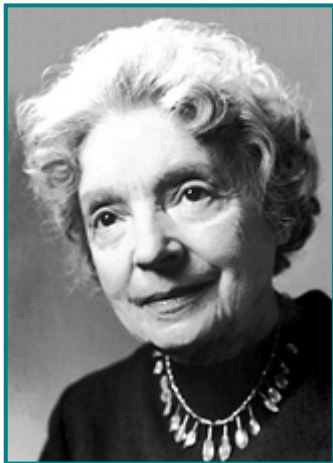
השפעתה של המספרת השוודית המפורסמת על עיצוב עולמה הרוחני של נלי זק"ש, לא היתה בבחינת פלירט אקראי. בבחרותה, ניהלה המשוררת בשקידה תכתובת רצופה עם לאגרלף הקשישה, וב-1921 הקדישה את ספר-ביכוריה (קובץ סיפורים ואגדות) ל"מנטורית" נערצת זו, שהיתה לנלי זק"ש מה שהיה פלוֹבֶר למופאסאן ופרנר לעגנון. אמת, הספר לא זכה להצלחה יתירה, אך הידידות-שבכתובים בין השתיים השפיעה מאוחר יותר (ב-1940) על מאמציה הבלתי-נלאים של לאגרלף להצלת חייהן של נלי זק"ש ואֶמָה מציפורני המפלצת הנאצית. בניגוד להסכם המוזר בין צ'ייקובסקי ופטרוניתו הנדיבה, הברונית הרוסית פון-מֶק, שלא להתראות לעולם פנים אל פנים, השתוקקו שתי הסופרות-משוררות להכיר זו את זו אישית, אך לא זכו לכך מעולם. כשהגיעה נלי זק"ש עם אֶמָה לגבול שוודיה (האב והבעל נפטר קודם-לכן, על אדמת גרמניה) כבר לא היתה לאגרלף בין החיים. ועם זאת, אהדתה ופטרונותה הרוחנית של האחרונה סוככות היו, כעין הילה, על ראשה של המשוררת היהודיה והיקנו לה, מיד עם בואה, מעמד מיוחד של כבוד בעיני השוודים. מעמד זה לא חפף, מסתבר, היפרות מעמיקה עם יצירתה של נלי זק"ש. שהרי שירה, ובפרט גרמנית, לא היתה ואיננה "מיצרך עממי" אפילו בארץ נלבבת כשוודיה. אך חוגי האינטליגנציה של ארץ מיקלטה נתעשרו עם בואה בדמות יוצאת-דופן, שהמחישה בשירתה את הטראגדיה היהודית.

יורש-העצר השוודי אַאוֹשָאן, צייר ופטרון נלהב של האמנויות היפות, הוא שאיפשר את בריחתה מגרמניה ואת היקלטותה הראשונית במכורתו. היא נשתקעה בסטוקהולם, כשהיא חוֹנָה, עד להחריד, את ביעותי השואה, וכפי שציין הֶנס מאגנוס אנצנסברגר (אז - סופר והיסטוריון שזכה לפינוי "הצעיר הזועם של גרמניה" ונודע אף כסאטיריקון וכמסאי פוליטי וכיום אולי האישיות הספרותית החשובה ביותר בארצו) בפתח-דבר למיבחר שיריה של נלי זק"ש: "היא נתנסתה, בגלות-סטוקהולם שלה, ב'פתרון הסופי' - יותר מאיתנו, שחיינו בסמוך למחנות-ההשמדה. יצירתה הפיוטית על השואה, אפשר שהיא העדות היחידה שיש בכוחה

לשחזר את האימים הנוראים מפל מבע ולהתמודד עם הדוקומנטאציה. (3)

המיסטיקה היהודית - פדגוג ומחוז-חפץ

אופייני ביותר להיבט זה של שירת נלי זק"ש הוא שירה "הו הארבות" (מתוך ספרה "במשכנות המוות"). הספר נכתב בצמיחה מצטברת, הדרגתית, עד שנת 1945 וראה אור שנתיים מאוחר יותר, כשהוא מוקדש, כדברי המשוררת, "לאחי ואחיותי המומתים":

הו הארבות
על משכנות-המות המתכנים-למשעי
בהיות גוף ישראל הנדף פעשן
באור -
מקבל בידי כוכב, מנקה-ארבות,
כוכב שהשחיר
או היתה זו קרן-שמש?

הו הארבות!
נתיבי-דרור לאבק ירמיה ואיוב -
מי תכן תפנכן והניח אבן על אבן
דרך לפליטי עשן!

הו משכנות מות,
הערוכים במאור-פנים
למארח שהרגל להיות אורח -
הו אתן אצבעות.
מציבות המפתן
כסכין בין חיים ובין מות -

הו אתן ארבות,
הו אתן אצבעות
וגוף ישראל כעשן באור! (4)

פמוטו לשיר זה מצטטת נלי זק"ש מספר "איוב" (י"ט, 26): "ואחר עורי נקפו-זאת ומפשרי אהיה אלה". איזכור מקראי זה אינו בבחינת "עיטורי סופרים" או מאנפריזם. במכתב למאנפרד גיאורקה, עורך כתב-העת של האמיגראציה הגרמנית האנטי-נאצית Aufbau, היא כותבת: "מפעמת בי תחושה עמוקה, כי מן הדין היה שאמנים יהודיים יתחילו להאזין לקול הדם, דמם שלהם, כך שיעור המקור העתיק לחיים חדשים." (5) מותו של איוב, קורבן תמים זה של ההיענשות על-לא-עול, זו שפשוה והגיונה הריהם בבחינת "ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה" (איוב כ"ח, 21), אינה מרפה מנלי זק"ש לא רק מעצם היותה דמותו של אבי הכואבים במארטירולוגיה היהודית לדורותיה - אלא אף כמיצויה, כסמל וככתובת-קעקע גם יחד, של המערכה הנוראה-מפל בתולדות אותה טראגדיה. לא שההיסטוריה היהודית, עד העידן ההיסטוריסטי, לא ידעה שחיתות ופוגרומים, אינקוויזיציות ומסעי-צלב - אלא שהמוות, שהיה אורח (אם גם אורח תכוף-להבעית), נעשה מעתה מארח מסור ליעודו הרישמי: איכלוסם של תאי-הגאזים.

בקובץ-שיריה הבא, "ליקוי הכוכבים" (ראה אור ב-1949), היא מייחדת לו שיר בפני עצמו, הקרוי, במפורש, "איוב":

הו אתה, שושן-רוחות של יסורים!
תלוש סופות קמאיות,
לעולם לכוני-זלעפות שונים;
אפלו דרומך קרוי בדידות.
מקום עמדך טבורם-של-מכאובים הוא.

עיניך שקעו עמך בגלגלתך
כיוני-חגוי-סלע עם ליל
שציד, סמוא-מבט, ילקטן.
קולך נאלם
בשאלו תכופות מדי מדוע.
קולך ארח לתולעים ולדגים.
איוב, בכית דרך כל האשמויות
אך יום אחד כל מזרות-דמך
יחורו כל שמשות עולות בזריחתן.

במבואו המעמיק מזכיר אנצנברגר את עדותו של גוטפריד בן (6) על שירתו הוא, שפה כל שיר ושיר ניתן להתפענח ולהחיות ביחידות. היפוכו של דבר, אומר אנצנברגר, בשירת נלי זק"ש: מראשית הופעתה, ב-1946, (7) בקובץ-שיריה הראשון, "במשכנות מוות", לא כתבה המשוררת, ביסודו של דבר, אלא ספר אחד בלבד. תכונה זו אינה ניתנת להבחנה ולהגדרה בקומפוזיציה של קבצי-שיריה, בבחינת מערך ציקלי (סידרות-שירים או מחזורי-שירים) או בבחינת מיבנים אפיים המשתלשלים זה מתוך זה; שורשה של התופעה עמוק יותר. רעיון זה, של הספר, שהוא המסד ליצירתה, מקורו רליגיזי מובהק. במסות "ארמזים למלכת השיר" כותב בידיא אלמאן כי המיסטיקה היהודית (הקבלה, ספר "הזוהר") שימשו למשוררת כדגם וכמחוז-חפץ גם יחד:

או-אז כתב סופר "הזוהר"
ופרם את רשת עורקיהן של המלים
והערה דם מכוכבים.

(או-אז כתב סופר הזוהר", מתוך ספרה "ואיש אינו יודע כיצד להמשיך ללכת", 1957)

ספר כתוב וכתובת חקוקה, גינון ואלפא-ביתא - מוטיבים אלה מכריחים את שירתה של נלי זק"ש, בייצגם לא ישות ספרותית כלשהי, אלא בעשותם שימוש - מדגיש אנצנברגר - בקונצפציה של "ספר הטבע" (הבריאה, היצירה כולה).

מן האישי - אל הטראנסצנדנטאלי

עם זאת, ניכרת התפתחות, אמנם מתונה ומודרגת, באופן בו חוֹנָה נלי זק"ש את השואה ואימיה למן מְכֻנַת-הזעזוע האישית מאוד, הביאוגראפית, עד לתחומיה של איזו הזדפכות הצורפת את האישי לכלל עֲנוֹת ושְׁעָה קולקטיביות, אֶתְנִיּוֹת, ואת הריאלי-מוחשי לאיזו טראנסצנדנציה. תופעה זו טיפוסית, כמדומה, ליוצרים לא מעטים, שזכרונות גיא-ההריגה האירופי הם הגרעין והשורש של כלל יצירתם. למול הצורך המעיק להתפרק מעול-הטראומה (כמו גם תחושת ייעודו של הניצול: לתעד, להנציח, להציב יד ושם - צורך הניתן להתמחש, מטאפורית, כהיענות כפייתית לאיזה כוח צנטריפטאלי) נתון היוצר להשפעתו, המנוגדת ניגוד קוטבי, של כוח צנטריפוגאלי מעיקרו, הדוחפו לחרוג, ולוא גם זמנית, מן העיסוק הכפייתי והמתמיד בנושא השואה אל שדות תימאטיים חדשים. ק. צטניק (הפסבדונים הספרותי של יחיאל דינור), בספרו "כחול מאפר", פונה מנושא-השואה אל הקונפליקט הישראלי-פלשתינאי; אבא קובנר, בספרו "אדמת החול", ממיר את התימאטיקה של פואמות-השואה שלו, "עד לא אור" ו"המפתח צלל", בפואמת מלחמת-השיחרור ו"גבעתי", "פרידה מן הדרום", ובשני חלקי הטרילוגיה הבלתי

במנוסה,
איזו קבלת-פנים גדולה
בדרך -

מעטפת
בצעיף-הרוח,
רגלים בתפלת החל
שלעד לא יספן לומר אמן
כי כפוי הוא
מסנפיר לכנף
וכה הלאה -

הפרפר האנוש
ילמד חיש מחדש על אודות הים -
אבן זו
עם תחריט-הזבוב
נענית לתוך ידי -

הריני מחזיקה במקום מולדת
את מטמורפוזת-העולם -

(”במנוסה”, שם)

מוצא זה, ככל שייראה אולי קוסמופוליטי, הריהו, למעשה, יהודי מאוד. יהודי, במשמעו של ספר ”איוב”, המבקש ליישב את הירהורי-הכפירה המרדניים ביותר (אצל נלי זק”ש: ”תפילת החל [חל במובן של ההיפך מקודש] / שלעד לא יספן לומר אמן”. ואילו ב”איוב” י”ג, 12, איוב הממאן לומר אמן לבוראו: ”וְאֶדְבָּרָה-אֲנִי וְיַעֲבֹר עָלַי מָה”) באיזו הודאה בנשגבותה של החוקיות הקוסמית, הנעלמת מפינת-אנוש. מטאמורפוזת-העולם, בתור שכזאת, הריהי ההשתאות של ”אנוש כחציר ימיו” אל נוכח הנצחי החולף תמיד ועם זאת לעולם נוכח, ה”פאנטזה ראי” ההיראקליטי שבו הכל זורם. ו”הכל” זה - חל, כמובן, על כל הניגודים וההפכים כולם, העוול והצדק, הרודף והנרדף, מה שנקלט בכוח-המשיג האנושי ומה שמעל לו ומעבר לו ואין לו פיתרון ופשר.

נטייה זו מתגבשת ביצירתה של המשוררת במחזה הפיוטי שלה, ”אלי”, המספר על אלי, הנער היהודי הנרצח, ועל בן רוצחו, החייל הגרמני, גם יחד. באיגרתה הנזכרת לעיל אל מאנפרד גיאורגה, שנכתבה ב-1946, מגלה נלי זק”ש טפח צנוע מחייה בסטוקהולם: ”..על עבודתי איני יכולה להאריך בדברים היום, שפן חוששתי כי תקצר לכך היריעה, והדברים ארוכים... מתקיימות אנו (המשוררת ואמה - י.ג.) מעבודות-תרגום שאני עושה, בפרט של שירה מודרנית, שוודית, לגרמנית. הליריקה השוודית נפלאה בעיני, ועם זאת - כמעט בלתי-נודעת בעולם.

"מחזה-מיסטרין זה, "מוסיפה נלי זק"ש וכותבת, "לא היה אלא תולדתה של מסה נוראה בעידן ההיטלריסטי, בעיצומם של שלהבתו ועשנו, והוא נכתב במשך לילות ספורים, לאחר מנוסתי לשוודיה. חליל-הרועים הנישא ביאוש אל האלוהים, בידו של הנער, מנסה לתת מבע להתפרצות האנושי בעימות עם האימה. "החייל: אילולא היסב פניו אחורנית, לא הייתי מפהו אפיים ארצה..." היה זה אות שמעבר לכל שליטה - ואפשר שהיה זה איתות סודי. אין עוד אמון באלוהים עלי אדמות. (המחזה) כתוב במיקצב העשוי להמחיש למבצעיו את הלהט החסידי המיסטורי אף באמצעות המימיקה גופה - אותו מיפגש עם הקרינה האלוהית המלווה כל מילה ממילותינו היומיומיות. (הוא) ערוך תמיד כך, שיתעלה בו מה שאינו ניתן להיות מופע בניב-שפתיים, לרמתו של הטראנסצנדנטאלי; כמו לעשותו בכך ניתן-להיסבל, וכמו לרמוז בכך, בליל הלילות הזה, על קיומה של האפלה הקדושה, בה חבויים אשפה וחץ גם יחד."

מחזוריות קיומית של גיאנות ושפל

אפשר שלא מיקרית היא החפיפה שבין דחיית הוצאתה-לאור של הדראמה הפיוטית "אלי" (נכתבה ב-1943 אך נדפסה רק ב-1951) ובין השלב המאוחר, הבשל יותר ביצירתה הלירית של נלי זק"ש. משענה שמסוגלת היתה לראות את השואה בכוליותה, מצד הנרדף ומצד הרודף גם יחד - נתפנתה, כמדומה, במובהק יותר למערכת הז'אנרי משירה לדראמה. עצם הכורח הדראמאטורגי לתת דברים בפיו של החייל הנאצי, ולא רק בפיהם של קורבנותיו נתאפשר אולי ביתר מלאות, משחקלה בה, בתודעתה של המשוררת, המטאמורפוזה דלעיל: מן הסובייקטיבי לאובייקטיבי, מן הלאומי לקוסמי.

שואת אירופה נתפסת לה מעתה, יותר ויותר, כקאטאסטרופה יקומית שאין לה פשר - יותר בשל מוגבלותו של כוח-המשיג האנושי מאשר בגין חטאה של הציוויליזציה ה"גויית" לגניוס היהודי. במובן זה היא משתייכת, מן הבחינה ההיסטוריוסופית, אל אותם יוצרים, חוקרים

מעניינת, מבחינה זו, הבחנתו של אינגוואר אנדרסון, איש האקדמיה השוודית (בדבריו במעמד הענקתו של פרס נובל למשוררת),⁽⁸⁾ לפיה הוא מסווג את יצירתה הפיוטית והדראמטית כ"שייכת מעתה לקינות הגדולות של הספרות". האמביוואלנטיות הרעיונית, הרואה את השואה כפאטאסטרופה אך גם כנקודת-זינוק לגאולה לאומית-מדינית (פֶּמֶשֶׁת־מַעַם, למשל, מכותרת-המישנה ל"רחובות הנהר" של אורי צבי גרינברג: "ספר האֵלִיּוֹת והפּוֹחַ"]"אֵלִיָּה" או "אֵלִיָּא" = קינה, שירת אָבֶל - ירושלמי, סוטה כ"א ג']; או אף בכותרת ספרו של אהרון צייטלין, "בין האש והישע") - אמביוואלנטיות רעיונית זו זרה לעולמה של נלי זק"ש, ואפשר לא מיקרי הוא שקבעה את ביתה, גם אחרי השואה (ולמעשה, עד סוף ימיה) בשוודיה ולא בישראל. עם זאת, כמקוננת גדולה, כמציבה עֲדוּת פיוטית שותתת-דם לטראגדיה היהודית של דורה וזמנה היא תִּזְכָּר כאחת האצילות והנעלות בבנותיו של העם שֶׁאֵת עֲנוּתוֹ שָׂרָה, ולוא גם על נהרות בבל שבֶּסְקָאנְדִּינַאבִּיָּה ובשֶׁפֶת הַמַּרְצָחִים עצמם. שירתה הלירית השבירה והשקופה (והפוצעת לא פחות מן הזכוכית עצמה), היא והדראמה הפיוטית שלה, "אֵלִי", ראוי לנו שנאמץ אל ליבנו. כמו ביאליק ב"הכניסיני תחת פנפך", בו שואל המוֹעֵץ את הנִמְעָנֶת הרחומה, בשעה של יתמות-הלב: "מה זאת אהבה?" - שואלת הילדה הקטנה ב"אֵלִי": "אמא, מה זה?"

ב-13 במאי 1970 מתה המשוררת הדגולה בסטוקהולם בגיל 78, לאחר מחלה ממושכת. פשהודיעו לה, ב-21 באוקטובר 1966, כי היא ו"ש" עגנון יקבלו את פרס נובל, אמרה לכתב אחד מעיתוני בירת שוודיה: "עגנון מייצג את מדינת ישראל, אני מייצגת את הטראגדיה של העם היהודי". הערתה זו מספמת את תפיסתה האַקְס-היסטורית, הקוסמית-מיסטית, המאפיינת כל-כך את חלקיו האחרונים של ספר "איוב" (מ"ב, 3): "הַגִּדְתִּי וְלֹא אָבִין נִפְלְאוֹת מְקֻנִּי וְלֹא אֶדְעַ".

- (1) - המחזה "אֵלִי" הועלה בשעתו על בימת התיאטרון הלאומי שלנו, "הבימה".
- (2) - לפני למעלה מ-50 שנה ראה אור ספר-זכרונותיו המלבב של הצייר הישראלי יוצא גרמניה, לודביג שְׁנֵרִין, "ימות החמה בוורמלאנד" (בהוצאת "דורון" המיניאטורית של "ספריית פועלים"). הספר כולל תיאורים מרתקים של שיחות עם סלמה לאגרלף בזיקנותה. ספרה הנודע של לאגרלף, "הסאגה של יסטה ברלינג" (בנוסח העברי: "מסעות יסטה ברלינג") ראה אף הוא אור בישראל לפני שנים רבות ואף עוֹבֵד לתספית-ראדיו ב"קול ישראל".
- (3) Nelly Sachs: O The Chimneys, selected poems, including Eli, a verse Play, Introduction: Hans Magnus Enzensberger, New York: Farrar, Straus and Giroux', 1967. p.x
- (4) - כל השירים במאמר זה תורגמו ע"י מחברו.
- (5) - מכתב זה נדפס ב-Aufbau מן ה-4 בנובמבר 1966, ותאריך כתיבתו הוא ה-27 בינואר 1946. הוא נדפס מחדש בכרך המקיף: Aufbau, Edited: Will Schaber, New York: The Overlook Press, 1972, pp. 184-186.
- (6) - גוטפריד בֶּן (1886-1956) = מגדולי הזרם האקספרסיוניסטי בשירה הגרמנית.
- (7) - אנצנברגר אינו מדייק. בסיפא של הקובץ אותו פותחת הקדמתו נאמר במפורש כי הקובץ ראה אור ב-1947, אף שכתבתו נשלמה ב-1945.
- (8) Nobel Lectures/ Literature (1967-1901), Edited: Horst Frenz, Amsterdam - London - New York: Elsevier Publishing Co. 1969, p. 620

"אֲבָנִים שֶׁחֲקוּ מִיָּם" (איוב י"ד 19)

פְּעִילוֹת זֹאת מִתְרַחֶשֶׁת בְּעֶבֶר
הַלּוֹחֵשׁ לְכָל מֵאן דְּבָעִי:
גַּע! גַּע בְּעִ"ג הָאֲבָנִים הַלָּלוּ
הַנִּצְבּוֹת קְרוֹב קְרוֹב לְמָקוֹם בּוֹ
נִשְׁבְּרוּ חַיִּים – גַּע בָּהֶם,
בְּפִסְלִים שֶׁל הַטֶּבַע.
צִלְקוֹת יֵשׁ בָּהֶן, בְּאֲבָנִים הַלָּלוּ,
וְאֲשֻׁנְבִים עֲגֻלִּים.
וְאֵדָם כָּדָם יֵשׁ בְּתוֹכָן
כָּדָם, שְׁזָרָם כָּאֵן
וְנִטְמַע בְּמִים הַזֹּרְמִים
לְאֵטָם בְּשִׁלּוֹת נֶצַח.

פָּצְעִי עַץ הַתְּאֵנָה, הַמְצִיץ לְתוֹךְ הַמִּים,
אָחוּ וְהוּא מְלַבֵּב בְּעוֹנָתוֹ,
עַץ הַתְּאֵנָה, שֶׁעֵלָה בְּאֵשׁ יַחַד אֶתְכֶם,
חֲזֹר לְמַעְגַל הַחַיִּים
וְאַתֶּם? אַתֶּם נִמְצָאִים בְּפִעִילוֹת
הַמִּתְרַחֶשֶׁת בְּעֶבֶר, כִּי
יֵשׁ מִי שֶׁיִּזְכֹּר אֶתְכֶם
וְאֵצֶל אֱלֹהֵי שְׁזוֹכָרִים
אֵף פֶּעַם לֹא תָמוּתוּ, אֲצֵלָם
אַתֶּם מִמְּשִׁיכִים,
מִמְּשִׁיכִים
בְּפִעִילוֹת הַמִּתְרַחֶשֶׁת בְּעֶבֶר.

* (התרגומות מביקור באתר ההנצחה
ל- 73 חללי אסון המסוקים)

כתוב בעור

רִיחוּ שֶׁל הַנֵּיִר הַלְבָּן
כְּרִיחַ מֵאֵהָב חֹדֶשׁ
וְאֲנִי הַקְּשִׁבְתִּי לְרִיחוֹת.
לְרִיחַ הָעוֹר שֶׁלְךָ, הַמְּשׁוֹךְ
בְּמִכְחוֹל שְׁלִי, מֵלֹא דִּיּוֹ
וְהֵייתָ לִי מֵאֵהָב נֶפֶלֶא.
בְּיוֹם הַלְדָּת צִירְתָּ לִּי
עַל הַפָּנִים, כְּתַבְתָּ אֶת שְׁמִי
וְכֹאֲלוּ מֵלֶאךְ מִרְחֹף מַעַל,
תַּעֲנוּגוֹת הַבָּשָׂר וְהַכְּתִיבָה
לֹא פִסְקוּ. שֶׁרַפְתִּי הַכֹּל,
תַּצְלוּמִים יְשָׁנִים, יוֹמָן שֶׁכְּתַבְתִּי
פּוֹסְעֵת בְּלָבוֹשׁ אֲרָגְמָן
בֵּין פְּרָחִים כְּחֻלִּים, מְשִׁי כָחַל.

הֵן צִבְרָתִי דֵי חַיּוֹת כְּדִי לְכַתֵּב
סְפוּרִים עַל כָּל מֵאֵהָבִי,
לְשִׁמּוֹר אֶת מוֹרֶשֶׁת אָבִי,
הֵן גַּם אֱלֹהִים כְּשֶׁהִיָּה מְרַצָּה מִיְצִירָתוֹ
חֲתָם גַּם הוּא שֵׁם אֶת שְׁמוֹ.

מירה הרשקו – משוררת, מוסיקאית
ופזמונאית. שיריה פורסמו בכמות ספרותיות
שונות. בימים אלה רואה אור בהוצאת "כרמל",
ספר שיריה הראשון "שריר אהבה". זוכת פרס
אקו"ם ("נוצת הזהב") לפזמונאות לשנת 2001,
בתמיכות מטעם "קרן יהושע רבינוביץ" ו"קרן
עמוס ירושלים".

המשורר, ברצוני להדגיש, הוא ביטוייה הגשמי של השפה. אני, הכותב שורות אלה, אחדל
מלהתקיים, כך אתם, הקוראים אותן. אך הלשון בה כתובים הדברים הנקראים על ידכם תמשיך
להתקיים, זאת הן משום שתוחלת חייה של הלשון ארוכה מזו של האדם והן משום שהיא בעלת
כושר הסתגלות רב יותר.

יוסף ברודסקי בנאום לרגל זכייתו בפרס נובל

מתוך: "שבעה שערים של שירה"

באבי-יאר, גיא הריגה - השיר ומשוררו

באבי-יאר הנו גיא עמוק בפאתי העיר קייב בירת אוקראינה. בשולי הגיא שני בתי קברות, נוצרי ויהודי.

ב-19 לספטמבר 1941 נכבשה קייב על ידי כוחות מן הארמיה השישית הגרמנית. מספר ימים לאחר-מכן פוצצו מבנים ששמשו את הצבא הגרמני על ידי אנשי משטרת הביטחון הסובייטית (נ.ק.ו.ד.) שהסתתרו בעיר. הגרמנים החליטו על פעולת תגמול נגד.. האוכלוסייה היהודית. ב-28 לספטמבר נצטוו כל היהודים להתכנס במקום ריכוז לשם העברה למקום מגורים אחר. משהגיעו הוצעדו קבוצות-קבוצות אל באבי-יאר, שם במשך יומיים, הופשטו מבגדיהם העליונים, נספרו ונורו למוות. המבצעים: זונדרקומנדו (כוח משימה) 4A של אֵינזצגרופה (עוצבת מבצע) C, מהכוחות המיוחדים לחיסול אלמנטים עוינים, בפקוד מטה ה-SS, בצורף כוחות צבא נוספים ומשטרה אוקראינית מקומית.

דווח על 33,771 מומתים. מאוחר יותר נתפשו על ידי הגרמנים עוד קבוצות של יהודים שהסתתרו, חלק גדול מהם נתפסו כתוצאה של הלשנת אוקראינים. גם הם נורו באותו גיא. אליהם נוספו פעילים קומוניסטים, שבויים, אנשים שנחשדו כפרטיזנים וכן צוענים. בדו"ח סובייטי שפורסם לאחר המלחמה מעריכים כי בסופו של הטבח, שנמשך זמן רב, נרצחו בגיא העמוק כ-100,000 נפש.

באבי-יאר היה הגדול ביותר מבין אתרי הטבח באוקראינה, בבילורוס, במרכז ובדרום רוסיה. כל אלה בוצעו על ידי ארבע עוצבות האיינזצגרופן שנפרשו בשטחי הכיבוש הגרמניים והוציאו לפועל בשנים 1941-1943 את ראשיתו של "הפתרון הסופי".

עם נסיגתם השקיעו הגרמנים מאמצים רבים בהסתרת הרצח ההמוני, בעזרת קבוצה גדולה של אסירים. אלה נועדו להיות מחוסלים אחרונים אך הם פרצו מתוך הגיא וברחו. מרביתם נורו ואחדים בלבד הצליחו להימלט.

סימני הזוועה שהתרחשה בבאבי-יאר טושטשו והמקום נותר שומם זמן רב לאחר המלחמה. גם לאחר מות סטאלין והוקעת פשעיו בועידה ה-20 של המפלגה הקומוניסטית ב"נאום הסודי" של חרושצ'וב, נמשכה ההתעלמות. זו נמשכה גם בראשית תקופת ה"ההפשרה", על אף פניות של סופרים ואנשי רוח אחרים.

על כן, משפותח המשורר יבגני יבטושנקו את שירו-נאומו "באבי-יאר", הוא מכריז קודם לכול:

בְּבֹאבִי יָאָר לֹא נִשְׁאַיִם כָּל גִּלְעָדִים.
כִּכְתָּב "פֶּא-נוֹן" גִּלְמִי, נִכְּט מְדְרוֹן תְּהוֹמוֹת.
הַיּוֹם אֲנִי יָרֵא.
אֲנִי אֶחָד מִפְּתוּדִים.

יבגני יבטושנקו, משורר צעיר שנולד ב-1933, מצעירי "דור המלחמה הגדולה", פרח אל תוך תקופת "ההפשרה" של ימי חרושצ'וב. שירתו בדרך כלל פשוטה, ישירה ואיננה רבת רבדים או כפל משמעויות. ניכר ששירים כמו "באבי-יאר" נכתבו בעיקר להקראה בפני קהל. בכך הייתה הצלחתו גדולה, במיוחד כשהעז לבקר את הביורוקרטיה וספיחיה. הקראת שירה, במיוחד בשנים אלו של הפשרה חלקית, הייתה מקובלת מאוד בברית המועצות של אז. קהל מכל שכבות האוכלוסייה, צמא היה לשמוע דברים שאינם דווקא נאומים "מטעם" וחינוך לקריאת שירה היה נחלת בתי הספר כולם. מהדורות של ספרי שירה מבוקשים אזלו לעתים ביום ההוצאה לאור.

הקראות נערכו באולמות, במקומות עבודה בכירות ובגנים. לעתים החזיקו המאזינים ספרים בידם, דבר שהקל עליהם לעקוב אחר השירים. היו שרשמו במהירות את המילים כשהוקראו שירים חדשים שטרם נדפסו.

קריאת שירה פומבית בעזרת רמקולים, אינה מאפשרת מפגש אינטימי בין המשורר לקהל וישנו צורך לבנות את השיר בהתאם, או לבחור בשירים המתאימים לתנאים כאלה. אמירות קצרות וחדות, שבירת שורות במקומות היוצרים הרגשה של מתח, או יצירת רושם כאילו מתחברות המילים זה עתה - מול הקהל, חזרות על ביטויי מפתח, סדר עניינים ברור שמסקנות נובעות ממנו באופן הנשמע טבעי וכמובן יכולת קריינות טובה, לעתים דרמטית. כל אלה ועוד, הם מסימניה של רטוריקה מרשימה - וכך יכול שיר להפוך לנאום בעל ערך מוסף.

ואמנם "באבי-יאר" שנכתב ב-1961, הוא שיר המצטיין בכל התכונות של "נאום" כזה מבלי לאבד תכונות של שירה, דימוי, משקל קצוב וחרוזה. אלה משמשים כ"מכפילי ערך" מחושבים. ליבטושנקו - שהעיד על עצמו שלא למד שירה אלא פשוט כתב אותה - קדמו משוררים שכתבו בדרך דומה. בני דור המהפכה, במיוחד ולדימיר מיקובסקי, ששירתו מורכבת יותר ויש בה עומק אותו הוא חייב אולי למסורת קודמיו בשירה הרוסית. גם שירתו, כמו זו של משוררים נוספים, מצטיינת פעמים רבות בחיתוכה הרטורי ויש להניח כי יבטושנקו הושפע ממנה.

אין ספק כי רוב רובם של האוקראינים לא אהבו את "באבי-יאר". עד לשיר זה לא זוהו הנרצחים כיהודים בשום פרסום. הללו נתפסו כאזרחי ברית-המועצות אשר נרצחו תוך פשעי הנאצים. יבטושנקו סיפר כי כשהגיע לקייב לשם הופעה, נלקח לבאבי-יאר על ידי הסופר אנטולי קוזניצוב שכתב רומן תיעודי-היסטורי בעל שם זהה: "באבי-יאר". באותם ימים טרם פרסום הרומן, עסק קוזניצוב (יש להניח) באיסוף חומר לספרו שהוגש לפרסום ב-1965. כתב היד נדחה והודפס לראשונה בכתב-עת רק ב-1966, זאת לאחר שקוזניצוב קבל "עצה" לקחת אותו בחזרה ולשנותו. הספר תורגם לעברית בידי שלמה אבן שושן, (הוצאת "עם עובד" 1968).

יבטושנקו נחרד מהביקור בבאבי-יאר. לדבריו, בהיותו שרוי בסערת רגשות עזה, כתב את השיר כולו בערב שלאחר הביקור.

לפני האירוע אליו הוזמן, הקריא את השיר בטלפון למורהו במוסקבה. היה מי שצותת לשיחה, יבטושנקו נתבקש על ידי המארגנים לנסוע הביתה, הופעתו המתוכננת בקייב בוטלה. יבטושנקו לא ויתר, הוא הקריא בכל מקום. מאזיניו הפיצו עותקים של מכוונות כתיבה ושכפול, והשיר צבר פופולאריות רבה כמו גם ויכוחים. לאחר כתיבת "באבי-יאר", נמלא יבטושנקו תעוזה וכתב גם את השיר "יורשי סטאלין", שיר של ביקורת ומחאה ישירה כנגד יסודות בשלטון. סובלנות השלטונות כלפיו אזלה. יציאתו אל מחוץ לברית המועצות נאסרה והוטלו עליו הגבלות נוספות - צריך לומר: לא לזמן רב. עוד לפני כן כלל המלחין דמיטרי שוסטקוביץ' את "באבי-יאר", כחלק בסימפוניה ה-13 שלו. בשל לחצים הוא נאלץ "לתקן" את היצירה ולהוציא מתוכה את השיר מעורר המחלוקת.

פרסום השיר מחוץ לברית המועצות, היווה מוקד לחץ על שלטונות הקרמלין שהיו מעוניינים באותה עת ב"הפשרה" בין המעצמות ובחיטה אמריקנית. ב-1966 הוכרז על תחרות אדריכלים לעיצוב אנדרטה לזכרם של 100,000 הנרצחים בגיא העמוק של באבי-יאר. היא נחנכה בשנת 1971. על האנדרטה אין כל זכר לזהותם היהודית של מרבית הנרצחים.

כשנה לאחר שנכתב, תורגם השיר "באבי-יאר" לראשונה לעברית בידי אריה אהרוני. בחרתי להביא כאן את התרגום הראשון, גם משום שהוא שומר על משקל, חרוז ועריכה הדומים למקור.

* תודה לרעיה שקולניק על עזרתה הרבה בהכנת הרשימה

בָּאֲבִי יָאָר

בָּאֲבִי יָאָר לֹא נִשְׁאִים כָּל גִּלְעָדִים.
כָּכֶתֵב "פֶּא-נוֹן" גִּלְמִי, נִבֵּט מִדְּרוֹן תְּהוֹמוֹת.
הַיּוֹם אֲנִי יָרֵא.

אֲנִי אֲחוּז פְּחָדִים.
שְׁנוֹתֵי הַיּוֹם כְּשָׁנוֹת
עִם יִשְׂרָאֵל עֲצָמוֹ.
דוֹמָה עָלַי -

אֲנִי הוּא אִישׁ עֲבָרִי.
הִנֵּה עַל פְּנֵי מַצְרִים אֲשׁוּטֵט.
הִנֵּה אֲנִי מוֹקֵעַ עַל צֶלֶב, דְּמִי שׁוֹתֵת
וְעַד הַיּוֹם אֲשָׂא עֲקָבֵי הַמַּסְמָרִים.
דוֹמָה עָלַי כִּי דְרִיפּוֹס -

הוּא אֲנִי.
סָחִי קֶרְתָּנִי הוּא מְלִשְׁנִי וְדִינִי
מִבַּעַד לְסוֹרֵג
דִּינִי נִרְדָּף לְהִיּוֹת

חֲשׂוֹף לְבוּז
לֶרֶק וְלִשְׁקָרִים
וּמִטְרוֹנִיתוֹת בְּשִׁמְלוֹת תַּחְרִים,
צוֹנְחוֹת וּמַצְבִּיעוֹת עָלַי בְּמִטְרִיּוֹת.
דוֹמָה עָלַי -

אֲנִי הוּא נֶעַר קֵט
בְּבִיאֲלִיסְטוֹק אֲשֶׁר בְּדָם טוֹבֵלָה.
נִגִּידֵי הַמַּסְבָּאָה שְׁטוּפֵי חֲנֻגָּה.
צִחְנוֹת בְּצֶל וִ"שׁ מֵהֶם עוֹלָה
אֲנִי נִבְעֵט, כְּבִדּוֹת מִגֵּף דּוֹרֶסֶת.
לְשׁוֹא אֶפִּיל תַּחְנָה וְאֶפִּיל
תוֹךְ צִחוֹק:

"הִכָּה בְּזִיד, הִצַּל אֶת רוֹסִיָּה!"
בְּהוֹרְתִי פוֹרֵעַ מִתַּעֲלִיל.
הוֹ, עִם רוֹסִיָּה שְׁלִי!

אֲדַע בְּכָל מָאָד -
אֲחוֹת-עַמִּים אוֹמֶרֶת מֵהוֹתֶךָ,
אֲךְ אֵלֶּה שִׁידֵיהֶם מְזַהֲמוֹת,
הִרְבּוּ בְּמִלֵּא-גֵרוֹן לְשִׁאת לְשׁוֹא שִׁמְךָ.
אֲרִצִּי שְׁלִי, יִדְעָתִי כִּי טוֹבָה אַתָּה.
הוֹ, מֵה פְּלִימָה
כִּי בְּלִי כָּל רַעְדָּה,
עֲדַת הָאֲנִטִּישִׁמִּים הַמְּזוּעָת
בְּשֵׁם "בְּרִית עִם רוֹסִיָּה" נִתְקַשְּׁטָה.
דוֹמָה עָלַי -

כִּי אֲנִי פְּרֶאֱנֶק אֲנִי.

כָּבֵת זְמוּרָה
לַעֲת אֲבִיב שְׁקוּפָה, חוֹרֶת.
לְבִי אוֹהֵב.

אֵין צֶרֶךְ בְּמִלִּים,
אֲךְ זֹאת,
כִּי זֶה בְּזוֹ נְבִיטָה חֶרֶשׁ.
מֵה מַצְעָרָה הַזְכוּת לְחוּשׁ כָּאֵן וְלִרְאוֹת!
יִרְקוֹת-עָלִים וּתְכוֹל שָׁמַיִם -

אֲסוּרִים.
אֲבֵל אֶפְשֶׁר הִרְבֵּה מְאֹד, בְּמִסְתָּרִים,
לְחַבֵּק אִישׁ אֶת רַעְהוֹ עֲנוּגוֹת.
בָּאִים לְכֹאֵן?

אֵל פֶּחַד -
שְׁעָטָה הִיא
שֶׁל הָאֲבִיב -

זֶה הוּא בָּא בְּחִפְזוֹ.
קָרֵב נָא אֵלַי,
תָּן חִישׁ אֶת הַשְּׁפָתִים.
שׁוֹבְרִים הַדֵּלֶת?

לֹא הִקְרַח זַע.
בָּאֲבִי יָאָר עֲשִׂבִי הִבֵּר יְהוֹמוֹ
עֲצִים -

כְּדִינִים קוֹדְרֵי מִבֵּט.
הַכֹּל זוֹעֵק אֶלְמוֹת
אֲנִי מִסִּיר הַכּוֹבֵעַ
וְחֵשׁ כִּיצַד שִׁיבָה זוֹרְקָה בִּי אֵט.
וְאֲנִכִּי עֲצָמִי -

אֶלְמוֹת הַמְּשׁוּעָת
עַל רִבְבוֹת רְבוּא שִׁנְקִבְרוֹ
אֲנִי פֹה כָּל זָקֵן אֲשֶׁר נוֹרָה לְמוֹת,
אֲנִי הוּא פֹה כָּל יֶלֶד קֵט יְרוּי.
זֹאת לֹא אֲשַׁכַּח

וְלֹא אֶמְחֶה מִקְרָב!
ה' "אֵינְטֶרנֶצִּיּוֹנָל" לוֹ בְּאוֹנוֹ יָרַעַם,
בָּעֵת שִׁיטְמוֹן לַעֲדִי-עַד בִּקְבָר
אַחֲרוֹן הָאֲנִטִּישִׁמִּים בְּעוֹלָם.
דְּמִי שְׁלִי לֹא יְהוּדֵי הִנֵּהוּ,
אוֹלָם כָּל אֲנִטִּישִׁמִּי בְּזִמְמוֹ
כְּשִׁנּוּא אֶת הַיְּהוּדִים אוֹתִי אוֹיֵב, שׁוֹנֵא הוּא
וּמִשׁוּם כֵּךְ -

אֲנִי רוֹסִיָּה רָאוּי לְשִׁמוֹ!

משה שפיר

ש ו א ה

אֱלֹהִים מַעֲפָר בָּרָא
אָדָם בְּצִלְמוֹ
- לְשֵׁלֵט בְּכָל-חַיָּה.
אֲחֵר הִפִּילוּ בְּתַרְדֵּמָה,
פָּתַח וְסָגַר הַבָּשָׂר,
- וְנוֹתֵר עִם חַוָּה רַעֲיָתוֹ,
אָדָם לֹא-צָלַע.

אָדָם מִלְחָמָה עָשָׂה
בְּאָדָם זִוְלָתוֹ
- לְרַדּוֹת בְּכָל-הָאָרֶץ.
אֲחֵר הִכְנִיסוֹ לַמִּכְלָאָה
עַד נִגְזַז חַיָּיו,
- וְנוֹתְרוּ רַק אֶהֱיָל וּבִוְרִית
וְאָדָם לֹא-צָל.

משה שפיר - משורר. נולד וגדל בגבעתיים; שרת
בנח"ל ובחטיבת "גבעתי" והיה חבר בקיבוץ שדה-בוקר.
למד באוניברסיטה העברית בירושלים ועבד כגיאולוג
באיתור מקורות מי-תהום ובחיפושי נפט ומחצבים.
מאז שנת 1961, עם סיום לימודיו בפקולטה למדעי הטבע,
החל לכתוב שירים וסיפורים. פרסם במוספים לספרות
ובכתבי-עת שונים. בשנת 1972 התקבל כחבר באגודת
הסופרים העברים, והוא משמש עתה כסגן יו"ר האגודה.
פרסם 8 ספרי שירה.

עודד פלד

נוסע ועובר

נוסע וחוזר. במסלות
העפר של מצחה עוגנות
רכבות-פסים, קרונות
צהבים פרחי קטרים
בשדות אירופה החפשית

נוסע וחוזר. בצל
בין עיני אמי פוסעים
אפרים, עפעפיה מחרזת
הרים שאני עונד לצואר
איי-שמש רחוקים, גשרים
על מים רבים

נוסע ועובר.

כמו טרם יצאתי
כמו תכף אשוב

Dyson

שני שירים

א. ריח לחם שחור

ריח לחם שחור.
אנשים כמו ריח לחם שחור.
משהו, אני יודע? שיר-ערש' רוסי. בית.
דברים שאפשר לצרר
כמו צידה באפף, לדרך.
משהו שחופנים, חופנים:
רגב חם.
שדי אשה.
אדרת.

כל-כך מעט, מיום ליום, שאין ממה לבחור
על פני האדמה האנושה, ולא בפנים
ששם כבר לא תשמע את חרשותם של השמים.

וקר בלילות.
גם בפנים. בפרט.
קר, כמו כלך צמרת.
ומה שמתפח, בודד כזה, זה הדם.
כל-כך הרבה אנשים, היתה סבתא שלי אומרת,
וכל-כך מעט
בני-אדם.

מתוך: "שירים על אמת ועל שקר"
נדפס ב"הליקון", קיץ 2001

ב. השקרים הקטנים האלה

"Only the dreamer venoms all his days,
Bearing more woe than all his sins deserve

(John Keats: The Fall of Hyperion)

השקרים הקטנים האלה,
האמת הגדולה הזאת.
הדברים שכל לילה, באלם
פשהנפש היא עיר-פרזות
נבעטים כחתול בדלת
אך שבים
ושורטים עזות.

הנשים שנתנו את עצמן נואשות
ובכו, כי אתה לא אהבת.
האשם שנשם והפתיע לנשות
חוב כבד שאף פעם לא חבת.
ואותו ה"למה, למה?" של הבדוד בתוך הצותא,
של עירם שהוא רק כסות למה שפנימה, במחשך
שמתחת לעור, שאורב ונעור, שברחת ממנו ושבבת,
עוקד אל דמעותיה, בין האיל והסבך,
בחשך, את גופך, את יחידך אשר רעבת.

כל זה צועק את עצמו בלילות
בלי מלה, בלי חמלה, בלי תוחלת
ונועץ בגרונו של הפחד לכלות
מיאוש, מפשרות ומבלי
את אגרוף-השתיקה כשהבקר מכחיל בחלון אך בך אין שום תכלת
חוץ מברק החלום המוסיף להלם ברקות כמו הנגאובר אלים.

וזה אינן, רק אנחנו ישגנו,
כל הפראירים, כל הדפוקים,
שכמו פסיכים, כל לילה, עינינו
מחפשות איזו כנף מרחקים,
איזה אשר בדוי שאיננו,
איזה אטרף חם-לב שישים
קץ לסבל הזה שעודנו
בוססים בו, תמיד בוססים.

אלהים, שהטיל בבשרנו כמום,
שטבע בדמנו כצרב
את רעב המער - מה, את הלמות
התפים הרחוקים, שיכאב,
וימתק, וישאל את נפשנו למות
ככלואים במכרה של זהב
מרב עשור ממאיר, מבזבז וגלמוד
שאין מי שיחפן ויאהב -

אלהים הסדיסט הזה, רק באשמרת
ההם הבוכים באזניו החרשות
עם כל הבודדים, עם כל ההומלס קשי-הערף
שטוב להם בטונדרות הבדידות הנואשות
פי אלף מבבץ הזה-מה-יש, הככה-ככה,
האחלה, הסבאבה, הצפוף והמצחין
ולילה אחר לילה היתמות הזאת נפקחת
כמו פצע במצחם, כמו אות-הקין הנצחי
של מי שנע ונד בין אינתוחלת לאינבית,
בין אפל היאוש ומטאור המשאלות -
אולי סופסוף יזכר גם הוא כי תחת השמים
גם אנו ילדיו,
אולי חורגים אבל שלו.

אולי סופסוף ירעד פתאם גם הוא מרב צמרמרת
לרגע, רק לרגע, כשהכל מצליף כשוט
באלה שלולא אזלת-הלב וכפור-המרך
היו מזמן אומרים לו, אנושות וענושות,
שיש דבר-מה קשה אף מלראות במרי וזעם
מראש פסגת נבו את הנכסף ולא משג,
והוא: ש ל א לראות אותו
מ ש ו ם פ ס ג ה ,
א ף פ ע ם
מלבד פסגת העצב והכסף שרסק.

ואולי הוא פתאם ירחם for a change
גם עלינו בקצה איזה שחר
פרחם איזה אב על בנים שלגמרי שכח שגם הם בעולם:
נוכחים נפקדים של מרשם תושביו השבעים, הקרובים לצלחת
שאינם מפריחים מגדלים באויר
או רודפים איזה "ש"ם" נעלם.

ויביט בנו, כך וסולח
ללבנו הכסיל, החולם,
כמו בילד אוטיסטי קטן וחולה,
הצועד
כמכה-ירח
על חדי מעקי הגגות הגבוהים ביותר של סיוט מתאבן
של גורדי-השחקים הנוסקים מרחקים הסמויים מעיניו ההוזות,
שאין שמץ סכוי לא לצנח מהם אל עמקו של הפער שבין
השקרים הקטנים האלה
לאמת הגדולה הזאת.

(נדפס במוסף הספרות של "הארץ", 21 במארס 2003)

יוצא למסע אותיות קרועות

אין דבר שלם יותר
מגוף
שבור
על המדרכת

אדם עולה-יורד בסלמות
את כתב ימיו
זהיר

יום אחד אולי
יפרש כנף לעוף
מפסגת הגגות
אל דביר ההבל

איש הצללים

במועצת אותיות היה מטיף
לחמדת הלילה
ולשעה זעומה עוד דור ש
בשלוש אלהיו
ובא אל מטה יגעה

ורדים שרטו מתוך שנתו
ורדים שחורים
זה היה ימים
לפני -
שהשכים אל הגג

* מתוך הטרילוגיה יעקב

הלילה האחרון

אלהיך -
אל רחום וחנון
תכלות עיניו

ואתה בן-אדם
קום והפלא בכנור
בכונה גדולה הפלא
בכנור
כתנת הפסים לעורך

מחסד קברך
השלכת
נדון לנגן ולנגן ולנגן
כי אפר אתה
ואל אפר תשוב

יוצא למסע (שם עט) — משורר אינטרנט.
גרש בן 54. מגיבוריה האלמונים של המלחמה
ההיא ביום כיפור, שבה שתת דמו. קטע לימודי
דוקטורט בלוגיקה לטובת קריירה מזהירה בהייטק.
כיום עוסק ביזמות עסקית פרטית.
שירתו מאשכיו באה ומתעלסת עם השפה העברית
באופנים מפתיעים. היא עוסקת במלחמה ההיא,
באהבותיו ובשאלות פילוסופיות עמוקות.

אש סמויה בלבנו לעד
של שמות נרצחים
פזורות ערי אפר לעד
מעל לראשנו
ולעד נחפש, לא נחדל לחפש
עדות בהמון נעדר

הנריק גרינברג
תרגום: אריה סתו

מהבור אלהי

נר למשפחת פלישציין מסטרא-קונסטנטינוב, אוקראינה.

מחשבות על היה. מחשבות עירמות כסלעים שרובצים מסביבי ובתוכי שהיו אבנים רבועות, קרות וקשות ושכינה שירדה רבצה על חרבות, מבכה, מבכה על ימים שהיו. לוחשת: ימים יהיו הפאים לברכה, תהייה דמעות הפאות לטובה. נחמו עמי נחמו. ואני כאן בארץ הצבי, בעודי כך-יוגק, עם אמי ובעמי יושב.

והיתה שם אוקראינה ובה גם הבור.

לכן דבר אדבר אליך,

אתה - בשמך לא-קראתי / קראתי.

יה אלי.

יה אלי, אתה השומע דברים נטושים. נטושים מחמר.

אתה היות בלי היות, לא-נראה.

שם כבודך בדממה, בדממה הדקה,

בלי היות לו הזבח, היות בלי האבן, הפסל.

היות, בלי היות ברקיעו. היות, בלי היות רואה כל.

אתה השומע תורה, תפלה, לחישות שבלב, הודיות, נצורות,

ושמע' אחרון - אם תשמע.

אם שמעת קולות

רצופים מדורות לדורות, מקרא קדש אליך מלב.

מאחד המקומות באוקראינה,

קראו שם כבודך - שקראו שם כבודך,

ברכתם בדמם הרתיחה, אל לשמך הגדול -

בבור.

יש מניעים שפתייהם, יש שותקים אחרי מות,

אחרי תם קולם - אל - נורא.

לשמך שאיננו גדול ואיננו נורא כדמם הנקרש מזבחות,

מזבחות עקבים ערמות.

נשמות עקודות במלים הפורחות, הפורחות ובאות להיכן?

להיכן לא ידעתי.

ידעתי לבור עירמים.

עירמים נענים כדורים, כדורים בבשרם, בעצמות עצמותם.

אם קראו בשמך / לא-קראו, לא ידעתי.

הדרך לאן? אל פניך היכן?

הלכתי בחשך, בחשך הדרך אליך

או אם מפניך ללכת, לברח - לסגר אחרי ולברח,

לרחק מהחשך - פניך.

ידעתי - כי שם.

אלהי אבותי, שם ביער - אוקראינה. היו כדורים והדם והבור.

היה הנפח הזקן, איש ברזל, איש פלדות ומכונה,

זה סבי ואני לא ראיתי מעודי.
 שעשה בברזל הקשה, במנועים, בפלדה,
 ונפל בעופרת אל בור - בעופרת רכה.
 עצמותיו נשתברו, גלגלתו נרצצה או נחנק בדמו בקראו מן הדם,
 אם קרא בשמן הנורא - אם שמך - ונורה אל הבור.

איך אדע אם שמעת?
 שמעת שועת סבתי, אשר לא ראיתה,
 קוראת לשמן הגדול, שמות בניה, בנותיה, כלות, חתנים, תינוקות.
 כרכה את שמך הגדול - אל שדי - בשמותיהם אתה במותה, במותם,
 בחדר כדורים, כדורים בבשרה, בשדים הניקה,
 עשרה וארבע היא הניקה.
 ידיה שלחה אל האל,
 בידיך הפקידה - אתה - כדורים בידיה.

בבור, אל צבאות, משפחה.
 משפחה שאינני מכיר ואינני יודע כמה הם נורו,
 אם קראו בשמן / בשמן לא-קראו. לא אדע.
 אם השמיעו ב'שמע' בגרונם הנחנק בדמיהם
 ונקוב ישרה-אל.
 אל הבור בנשיהם וטפם, עירמים על הדם,
 תינוקות לא ידעו עוד לקרא שם בבור בשמן,
 נקרשים פתחך רמיה, מרומים ובבור.

אי שמך? לא ידעתי.
 לא ידעתי היכן, לא ידעתי מתי, לא ידעתי כיצד,
 שאני עוד יונק חזה אם שבכאן, בעמי וארצו - בארצי.

אז ראיתי אבי ששותק, ושותק, ונעור בזעקה,
 בזעקה בלילות וקורא לא-שמך,
 איננו יודע - יודע ואין הוא אומר,
 לא אומר ויודע - יודע הבור ואיננו אומר,
 אין תפלה.

היום,
 ששנותי כסבי הנפח.
 סבתי, אשת חיל ואם,
 ששנותי כמותם, מתעורר - מתעורר בלילות ושואל:
 הקראו בשמן? אם קראו בשמן מדמים?

נקובים אל מותם, אל הבור.
 ואני לא שמעתי ואין לי היכן לצעקה, למנוחה.
 אם מלים יש עולות בקדשה, אם ישגן לקדשה.
 אם ישנה באוקראינה קדשה, אם ישנה עם הבור, עם הדם,
 בקדשה באדמת זה הבור, בארצות אין קדשה.

לא ידעתי קנא ונוקם.
 מי נוקם משפחה-משפחה? מי נוקם על עמך והבור?
 על הדם הנקרש - סבתי, על גלי עצמות - שם סבי.

משפחות - צלמך.
לא שמעתי / שמעתי ואין בי מקום.

מי ישפך חמתך,
אי קנא ונוקם אל צבאות, אי נוקם - יה ענה.

יה אלי.
בדברם תענה בחלום,
בחלום, בחזיון, במשל, בדברי מלאכים.
מלאכים יה שלח עד ידעתי דבר וענה,
וענה - יה ענה.
אם ישנו אל אליו הם קראו ושמע,
אם שמע במרומו,
לבור עם ישראל, בבור עם ישראל.
ושמע ישראל, ישראל כי אחד, כי אחד הם,
אחד אם קראו / לא-קראו.
כי שמע ישראל, אדני אלהינו, אדני אחד
בשמעו זעקה מן הבור.
אם שמע?
אמן.

המחבר מקווה לשתף פעולה עם מלחין והרכב מוזיקלי להלחנת קנטטה על בסיס מילים אלו.

מירי פשצ'יק
*

סבא מוריץ היה פקיד בחברת הרכבות ההונגרית
נשוי למרישקה, הורים ללאסלו, רוז'י וקאטי

דמם לא נשפך לא נגר לא נספג באדמה

הובל בחברת הרכבות של סבא הטען
כמשאות אחרים נארו היטב כל פרט
בחבילה נרשם כל סחורה הצמדה
לזו שלצדה לחסך מקום הכתבת
לא נרשמה גם בול
לא הדביקו

כשהגיעו הצרורות ליעדם הם
נפרקו, מינו בתשומת
לב רבה והובלו עד
למשרפה שם
פזר אפרם
רק פרט
אחד
חסר

אבא שלי

מאז
שותק.

איליה בר-זאב

פיסול בנוף וירח

שְׁלוֹם אָבָא. הַיּוֹם קִבַּלְתִּי תִיק לְאַסְפֶּת-מִכְתָּבִים.
מִיָּמִין: "מֵאֲמָא שְׁלִי". מִשְׁמָאל: "מֵאֲבָא שְׁלִי" -
תָּאִי תִכְלֶת רְקוּמִים.
מִכְתָּבְךָ הִגִּיעַ לְבִסּוֹף. מַעֲטָפָה מוֹזָרָה.
חוֹתֶמֶת, מְשֻׁלָּשׁ,
נֶיֶר דֶּק.
הַלִּילָה נִפְרַשׁ יָרַח עַל מְטָעֵי הַבְּנֹנוֹת,
כְּמוֹ חֲצִי-מֵנֶת-פְּלֶאפֶּל אֲצֵל הַתִּימָנִי
עִם הָרֹאשׁ הַמִּתְנַדָּד בְּפִנֵּת "אֲגְרִיפֶס-קִינֵג ג'וֹרְג'".
קוּי-אוֹר גָּלְשׁוּ מִהָהָרִים
לְלִטּוֹף אֶת הַכְּנֶרֶת.
אַתָּה יוֹדֵעַ, יְלָדִים חוֹלְמִים קָמִים לַפְעָמִים
אַחֲרֵי חֲצוֹת לְלֶכֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם -
עֵין-גֵּב קוֹרֶצֶת מַעְבָּר לַגָּלִים.

הַמְטָפֶלֶת אוֹמֶרֶת שְׂאֵתָה בְּדֶרֶךְ ל"מַחְנוֹת".
אֲנִי מִבִּין, חֲצִיֹּה שְׁנֵי שָׁל הַיָּרַח בְּעִקְבוֹתֶיךָ,
שֶׁלֹּא תִמְעַד בְּדֶרֶךְ לְשֵׁם.
כְּאֲשֶׁר תִּגִּיעַ, הַזֶּהָר מַגְדֵּרוֹת תִּיל כְּפּוֹלִים,
חֲשָׁמֶל זֶרֶם בְּחוֹטִים וְחֻלְקֵי-אֲנָשִׁים סִהְרוּרִים
נְעוּצִים כְּאֵלוֹנֵי בָכוֹת -
פֶּסֶל וּמִסְכָּה בְּנוֹף שְׁמִפְסֵל אֱלֹהִים.

הַמְטָפֶלֶת טוֹעֶנֶת שִׁזָּה לֹא מִגֵּבָס
אוֹ קֶרְטוֹן מְשֻׁמֵּשׁ,
רַק מְאוֹר-אָדָם

וְאוֹר הַיָּרַח

(מכתבים מאוחרים)

איליה בר-זאב

דממת הכבסים

בַּחֲרֹף הַהוּא, הַלְבֵּן,
הַתְּפִזָּה דְּמַמַּת הַכְּבָסִים
לְאַרְךָ קִילוֹמֶטְרִים רַבִּים,
בְּצִדֵי הַדְּרָכִים
בְּחוֹטֵי-הַבְּרָזֵל הַקְּפוּאִים.

קִצִּין תוֹרֵן בְּהִיר שְׁעָר,
חֻלְלִי עֵינַיִם,
הוֹרִיד יָדִית כְּבִדָּה
וְחֲשָׁמֶל זֶרֶם לְכָל אָבֵר.

אוֹר אֲדָמָדָם נֹצֵת
וְקוֹלוֹת הַכְּבָסִים
וּמָה שְׁנוֹתָר

קטע מעובד מתוך פתח דבר לאנתולוגיה "כתונתי הצהובה"

השואה בשירת הדור השני

[עורך: עודד פלד הוצאת "מקור" – אגודת הסופרים העבריים]

כשפרצה מלחמת המפרץ, התארחתי אצל משפחתי המאמצת בעין-כרם שבשוליה המערביים של ירושלים. במהלך מתקפת הטילים העיראקית הראשונה, באמצע הלילה, מצאתי את עצמי בחדר קטן עם עוד ארבעה אנשים, שכולם חבשו מסיכות גז. לי לא היתה מסיכה ובכל מקרה, היה קשה מאוד לנשום שם. יצאתי, לקחתי איתי את הכלב שלי, רועה גרמני, והתחלתי ללכת. השמיים היו צבועים ורוד-כתום-כחול-שחור, כפי שהם נראים לפעמים, והיו ריחות כבדים באוויר, ריחות לא נעימים, בגלל הביוב הפתוח. אבל כל זה נראה מוזר ומפחיד ואפוקליפטי באותם רגעים. הגברתי את קצב ההליכה, ותוך דקות ספורות הגעתי ליער. ישבתי שם, מחזיר לעצמי את הנשימה, מוודא שהכלב בסדר. אחר-כך התחלתי לצחוק, מפני שתפסתי פתאום, בהקלה מרובה, שבעצם שחזרתי, או יותר נכון, היה זה גופי ששחזר מסלול בריחה ישן: מסף תא הגזים אל לב היער.

אם הרשיתי לעצמי לפתוח בסיפור אישי, הרי זה משום שרציתי לחדד, ולו במקצת, את הפן המיוחד בהווה הקיומית של ילדי ניצולי השואה, אלה המכונים בדרך כלל "דור שני". ב-1966 פרסמה רבקה מרים, והיא אז נערה צעירה, את ספרה "כתונתי הצהובה", שפתח את מסכת שירת השואה של בני הדור השני. בינתיים הפכה ה"כתונת" ליריעה רחבה, והיום אפשר לדבר עליה במונחים של תופעה מורכבת ומעניינת, ולא זו בלבד – לאט-לאט מתגבשת שירת שואה של בני הדור השלישי. בשנים האחרונות נוצר עניין גובר והולך בבני ובנות ניצולים; שפע ראיונות ומחקרים אקדמיים הוקדשו לנושא, רובם ככולם מהיבטים פסיכולוגיים ופסיכואנליטיים שונים, בניסיון לשרטט דיוקן-חתך של דור זה ולאפיין את המצוקות המיוחדות לו ואת דרכי הטיפול בהן. ואין שום פסול בכך; אלא שהמחקר האקדמי, מקיף ומפורט ומדוקדק ורציני ובעל כוונות טובות ככל שיהיה, מסתפק בדרך כלל בהצצות חטופות אל עולם הספרות והאמנויות השונות, כמו על-מנת לדלות משם דוגמאות שתאשרנה תזות והנחות שהוא מניח מראש. אינני בא לטעון שהתזות פסולות, או שההנחות אינן נכונות; אך מצער הדבר שיצירות הנותנות ביטוי עשיר, מדהים לעתים, לחוויות קיומיות ומרתקות של בני הדור השני – אם בשירה ואם בפרוזה, אם באמנויות הפלסטיות, ואם במוסיקה או בקולנוע – אינן זוכות כמעט להתייחסות בזכות עצמן, קרי: מהיבטים ספרותיים ואמנותיים טהורים. פרופ' חנה יעוז, רעיית המשורר איתמר יעוז-קסט, ניצול ברגן בלזן [גם אמו ז"ל של כותב שורות אלה היתה ניצולת מחנה זה], שסייעה באיסוף החומר, בעצות נבונות ובמאמר המלווה אסופה זו, היא חוקרת ספרות השואה, וחלוצת המחקר בנושא השואה בשירת הדור השני – עבודותיה סללו את הדרך למחקרים נוספים.

למעלה משישים שנה חלפו מאז תום מלחמת העולם השנייה, יותר מיובל שנים מאז ייסוד מדינת היהודים, ורוח-הרפאים של השואה עודנה מהלכת בינינו, עודנה מרחפת באוויר. לאמיתו של דבר, השואה היא עדיין החוויה המרכזית, המכוננת, בתודעה ובזיכרון הקולקטיביים שלנו. לכן, יש מידה לא מבוטלת של צדק בדבריהם של אלה הטוענים שאין טעם לדבר על דורות שונים, על אלה שקשורים קשר ביוגרפי כזה או אחר לשואה, בניגוד לאלה שאין להם קשר כזה – שהרי כולנו "שואנים", כולנו מתייחסים לשואה ומגיבים עליה בדרך כזו או אחרת. השואה אכן מחלחלת לחיי כל בני הארץ הזו, ולא משנה כהוא-זה היכן נולדו ומהיכן הגיעו הוריהם, או הסבים והסבתות שלהם; עובדה, גם משוררים שאין להם רקע ביוגרפי ישיר של שואה כותבים עליה. ההבדל היחיד הוא בזה שעבור יוצרים בני הדור השני, השואה היא לחם חוק ונושא חוזר ונשנה, אך לא מרכזי, בעבודתם.

השואה לא הסתיימה באושוויץ-בירקנאו, דכאו, בלזן. היא ממשיכה לטבוע את חותמה על הדורות הבאים. מחד, זוהי חוויה בלתי נתפסת, לא מוחשית, ערטילאית כמעט, עבור אלה שלא היו שם; אין לנו ולו קצה-קצהו של מושג מה פירושו של יום אחד במחנות ריכוז והשמדה. מאידך, גיא-הצלמוות ההוא מתגלגל בדם, עובר בתורשה ובגנים, וממשיך להפגין נוכחות חובקת-כול: בחלומות, בהזיות, בדפוסי חשיבה והתנהגות, בהשקפות-עולם, באינסטינקטים

הגורדי – הלא-הוא מורשת הסבל היהודי, ולעתים אף הזהות היהודית עצמה.

עודד פלד

נושקים כוכבים

נושקים כוכבים

אחד אחד

לאפר

לנהר

לסוף הנמרה

הרוחש

בבלזן מחשבת

אבל חיי

נושרים טלאים

אחד אחד

צהבים

אענדם

פחרציות החן

[מתוך "לחם וגעגועים",

הוצאת עקד, 1990]

עודד פלד

תהא מנוחתם

נוחו עדן, נוהה עדן

וזכרם עלי

[נוחו בשלום, זכרה

בזרועי ספרות קין]

נוחם רגע

בעפר שמיים

[על-יד על-יד

תנומה מאחרת

מפיסת עפעף]

אהבתם עלי

וזכרם עלי

שירה ושואה

מספר תובנות לשירי "שמחת-עניים" לנתן אלתרמן

בקרואנו את "שמחת-עניים", נדמה לנו כי עומדים אנו לפני סוד גדול. סוד זה קשור בשאלת מהותה של היצירה. היא נחשבת למורכבת ולקשה ביותר ביצירות אלתרמן. מורכבות זו קשורה בעובדה כי סמל ה"מת-החי" ביצירה הוא בעל משמעויות רבות וניתן לביאורים ולפירושים שונים.

מאז הופעתה של היצירה [1941], השתדלו החוקרים לפענחה ולבארה. בפירושה של "שמחת-עניים" נוכל להבחין בגישות שונות ומגוונות. כל איש רשאי להתרשם מן היצירה ולפענחה על פי התרשמותו הפנימית.

יתכן, כי ביצירתו בקש אלתרמן לבטא את השקפתו והערכתו לגבי החיים מתוך ניגודם אל המוות. לכן מתקבל הרושם, כי ביצירה זו קיים הממשי והריאלי, אך נוכח גם המטאפיזי. כלומר היצירה עוסקת בחיים שלאחר המוות.

"את מחשבה קצץ, רק שמו אינך קוראה/ והוא ניבט קרוב. והוא איתן קבוע".

קיימות שתי גישות מרכזיות במחקר הסמל המרכזי שביצירה. האחת על-פי גישת ד.מירון וב. קורצווייל, הטוענים כי "המת-החי" הוא סמל בשירת האהבה האלתרמנית. הגישה האחרת גורסת כי המת-החי הנו בבחינת סמל לשואה. ביניהם חוקרים כמו: י. רינג, ד. כנעני, מ.שלו ואחרים.

הביקורת הבחינה שאת מקום ה"אני" בשירת אלתרמן, תפסה פרסונה דרמטית. בנוסף לכך, השירים בקובץ זה גובשו סביב גרעין עלילתי-דרמטי מובהק.

ההתעניינות הרבה ביצירתו זו של אלתרמן נבעה גם מעצמת הנושא שפורש בדרך כלל פירוש אקטואלי. בתחילה נטתה הביקורת לחפש ביצירה מקבילים חברתיים היסטוריים, התאמות בין מערכים שיריים לתופעות, או למצבים במציאות ההיסטורית היהודית והכללית באותה נקודת זמן. [מלחמת העולם השנייה, השואה]. האינרפטאציות נעו בין השקפות חברתיות מרקסיסטיות לבין השקפות חברתיות לאומיות.

למעשה אין בטקסט ביטויים או מילים שיעידו באופן ישיר על השואה שהתרחשה על עם ישראל באירופה. מעולם לא נזכרו בטקסט מילים מפורשות, כמו: נאצים, יהודים, ששה מיליונים, ארובות גזים, מחנות ריכוז ועוד. כנראה שאלה שגרסו התבוננות אקטואלית ביצירה, הרגישו כי היצירה פתוחה לאינטרפרטאציות רבות. בהן מובעות אמיתות חיים כלליות, כמו בשירים: תפילת נקם, ההשבעה, שיר המחתרת ועוד. יתכן כי המשורר הושפע ממאורעות חברתיים-פוליטיים, אך לא התכוון לכתוב קובץ שירים מיוחד בנושא זה. למילים המוצפנות: מוות, רעות, אחים, עיר נצורה, אבדון, יש משמעויות אוניברסאליות כלליות ולא משמעות מצומצמת בהקשר לשואה דווקא.

יש אף לזכור שהקובץ נכתב בשנת 1941 זמן רב לפני שנודעו בארץ מעשי הזוועה נוסח אושוויץ. [גטאות אמנם היו קיימים משנת 1936 ובייחוד בשנת 1939].

שירי "שמחת עניים" הם בראש ובראשונה שירים פרסונאליים. הם מבטאים את השואה האמיתית שבאה על האדם מרגע היוולדותו ועד מותו.

"ראיתיך ואבין כמה דק התג/שבין טרם שואה וערב חג".

אלתרמן כתב על גורל האדם, גורל העני והמסכן, הנאבק על עצם הקיום שלו. השירים כאמור עוסקים בערכים כלליים כמו: מוות, אהבה, שמחה, קנאה, רעות ועוד. יחד עם זאת יש להם נושא מרכזי בעל רציפות ואחדות. הבר-מינן מביע את תחושותיו וחוויותיו למן בואו אל העיר הנצורה ועד לנפילתה. הוא מתרכז באשת נעוריו ואליה הוא מדבר ב-31 המונולוגים השיריים שלו.

לא הכול הבלים, בתי/ לא הכול הבלים והבל/ גם לכסף הפרטי בריתי/ גם זריתי ימי להבל/ רק אחריו הלכתי בתי/ כצוואר אחרי החבל.

הבנת "שמחת עניים" תלויה בהבנת שיר הפתיחה. בדיאלוג בין המת-החי ובין השמחה. שמחה זו היא פרובלמאטית, כיוון שהיא מציינת את תחילת המוות בפועל. היא מופיעה בצורה נגיבית, ואין היא באה לשמח כלל, אלא לדכא, להפחיד, לאיים. השמחה בשיר הפתיחה היא אבסורדית ויש בה מן האשליה. אף המת-החי הוא בעייתי ומעורפל וכשמו כן הוא. לעיתים הוא מופיע בשירה בסיטואציות הממחישות הוויה של מת העולה מעולם המתים, ולעיתים הוא מתנהג כאדם חי לכל דבר ועניין.

השמחה בעצם מהותה היא פרדוקסלית. מחד, היא ביטוי לחיים ומאידך, היא ביטוי למוות. יום אתפלל שתכלי כמו נר/ ויום יום בעדך על פתחים אחזר/ למען תחיי עוד ערב. מה רצה אלתרמן לבטא ב"שמחת עניים"? יתכן כי התכוון המשורר לתת ביטוי לתקווה, לאמונה, לקיום הערכים הנצחיים בעולם לאחר שהכל אובד וכלה. והראיה היא- האיש יורד הבורה, כלומר: גופו, ואילו רוחו חוזרת שוב לחיים. נראה לי, שיש לראות ביצירה אמונה מיוחדת, ואולי אפשר לפרשה אפילו מבחינה מטאפיזית. "קום החי בן המת! קרא אתי! וחיתה הורתך לעינינו" [מתוך שיר הסיים]. המת- החי החוזר אל האדמה ומחפש את אהובתו, מגיע מספיקה קיומית שונה מאשר זו של האישה החיה. הוא שואף להתאחד איתה לנצח. "בעדך בעדך אמר המת/ שבעתים אמות בפתח".

עניין הנצח מתקשר לאמונה ברוחו וביכולתו של האדם להשיג את מבוקשו ואת מטרתו. ניתן לאחד ולקיים את האוהבים במציאות אחרת מן המציאות אותה אנו מכירים. דהיינו: במציאות טרנסנדנטית. החיפושים של האוהב- המת דרך מבואות העיר, רחובותיה, בתייה, הם המאבק להשגתה של מטרה זו. ברגע שתושג- היא מהווה עדות חותכת ליכולתו ולכוחו של האדם. בסמל ה"מת החי" מתגלמת תופעת החיים והמוות בעת ובעונה אחת. הוא אינו בשר ודם, כי אם רוח. [לא בנוסח ה"גוסט" אצל שייקספיר], ואילו בהוויית אהבתו לאשתו, הוא חי במלוא עוצמתו.

"מה טוב ומה נעים/ כי באתני שמחת-עניים".
ב. קורצויל מדבר על נס התחייה. כלומר: תופעת החיים מנצחת את תופעת המוות. הרגש הנפשי-רוחני, מנצח את חידלון הבשר הגשמי ועל כן יש לראות בשירה זו ביטוי להמשכיות ולאמונה בערכי החיים.
ה"מת-החי" מסמל בשירה את ידיעתו של האיש המודע לקיצו. יחד עם זאת, המוות איננו סוף מוחלט. להיפך. ישנה התחדשות של אהבה, הקרבה, אריגת מסכת חיים מחודשת. אין ספק ששירה זו רוויה סמלי מוות. רוח מקאברית מרחפת מעליה. אך יש בה גם עדות לרגשות אנושיים, לתקוות, לשמחות.

"הן מאום לא היה לנו, כל מאום/ רק שמחה ששמחנו, לעד לא תנום".
בתוך שפת האלם והשקט, שפת המוות הנצחי, רוחשים החיים. בכך גם גדולתה של שירה זו. אין היא מבטאת צד אחד של החיים. הדואליות שלה, האופיינית כל-כך לשירה מורכבת וטובה, מספקת לקורא את כל הצדדים של החיים. עולמו של האדם הוא רב-גוני. ידיעתו המפוכחת את סופיותו, יש בה מן העצב והשמחה גם יחד. זיהויו של האיש בתוך "שמחת עניים" הוא זיהוי של יצור דו-פרצופי [אגב, גם בשירת שני משוררים אחרים, המזוהים בכתיבת שירי שואה, כמו דן פגיס, ואיתמר יעוז קסט, קיים ה"דו-שורש" הזה].
הרצון של המת-החי להתאחד מחדש עם אהובתו, הוא סמל האמונה בחיים שלאחר המוות. ביצירה זו מתרחשים החיים בדמות האהובה החיה, ואילו החיים לאחר החיים - בדמות ה"מת-החי".

"אז עלה הברזל בתי/ והסיר גם ראשי מַאֲלִיך/ ודבר לא נותר בלתי/ עפרי המרדף נעליך/
כי ברזל ישבר בתי/ וצמאי לא נשבר אליך".
לפי ב. קורצויל עיצוב דמות האדם בדיוקן ה"עני כמת", הוא יותר ממשחק האופנה עם נושא מקאברי. לדעתו, האדם המודרני עומד מול קוסמוס אדיש. [כפי שקרה בשואה]. השמחה פגומה בו על פי עצם מהותה.
"אלוהי אלוהי בתי/ קרע מספד, כי שמחה במעוננו".

הארעיות של כל האירועים היא תחושת החיים השוררת בשירת אלתרמן. הארעיות דוחפת לתנועה מתמדת, כאובה, היודעת שכל התקדמות היא אך ורק סביב אין סוף בתוך העיגול של האירוס והטנטוס.

לסיכום: ניתן לומר כי ה"מת-החי" ב"שמחת עניים" היא סיטואציה אוניברסאלית, [לא כפי שפרשו רבים, סיטואציה של תקופת השואה באירופה]. זוהי סיטואציה המייצגת עולם מפוכח וטראגי של אדם היודע את ומודע לסופיותו, ארעיותו בעולם, אך מנסה בכל כוחו להיאחז בדבר היחיד היקר בעיניו- ערך החיים העליון, הבת, האישה האהובה. "רעיה נרצעת ונצחית/ אם כל חי הצופה חצר מוות".

שרית שץ

אלם נצחי

אֵיךְ מְדַבְּרִים עִם אִישׁ
שֶׁסָּפַר יוֹם יוֹם
גְּלוּלוֹת שְׁפִיזוֹת בְּצִלּוֹחִית לְבָנָה עִם
קְצוֹת מְסֻלָּסִים כְּעֶשְׂנוֹ שֶׁל
בֵּית אִמָּא?
רְצִיתִי לִשְׁאֹל אוֹתוֹ
אֵיךְ זֶה לְהִתְעוֹרֵר כָּל בֹּקֶר אֶל הַשְּׁקִיעָה
וּמָה מֵאִיר לוֹ אֶת קוֹ הָאֶפֶק
וְאִם בְּכָל־
אֶהֱב.
הוּא לֹא דִבֵּר וְאֲנִי חֲשֵׁבְתִי
שָׂרָק אִם אֲדַע לִשְׁאֹל
הוּא יִמָּצָא עֲבוּרֵי תְּשׁוּבוֹת -
עַל עֲצָמוֹ וְתֵר מִזְמָן.
נִסִּיתִי הַכֹּל -
לִכְתֹּב בְּעֵט כָּחַל מְסֻפָּרִים עַל הָאִמָּה,
לִשְׁכַּב עַל גֶּדֶר מְחֻשְׁמֶלֶת,
לִקְפֹּא לְבוּשָׁה כְּתֻנֶּת פָּסִים,
לְהִלָּךְ יַחְפָּה עַל כְּרֶכֶר,
וּלְבִסּוֹף,
עוֹד בְּטֶרֶם הַסְּפָקָתִי לְהִרְגִּישׁ אָבָא
הוּא הִתְרַסֵּק
שׁוֹתֵק כְּשֶׁהָיָה
עַל רִצְפַּת בֵּית חֶרֶשֶׁת מִצְחִין
לְשִׁמוּרֵי דָגִים.
שׁוֹטֵר בְּעֵינָיו מִצְלוֹת מִצְחָיָה
בִּקֵּשׁ מִמֶּנִּי לְזִהוּת אִישׁ
שֶׁלֹּא דִבֵּר אֵלַי מֵעוֹלָם.

רות נצר ברלין

שְׁנַת אֲלָפִים וְחֲמֵשׁ לְסִפְיָרָתוֹ.
בְּעֶצְמוֹהָ שֶׁל בְּרִלִין, בְּמִי אֶגֶם מְלֹאכוֹתַי
מְגַחְכִּים כְּרִישֵׁי אֱלוֹמִינִיּוֹם:
הֵם בְּנֵי יֵשׁוּ הַחֲדָשִׁים.
כְּמוֹ צָפִים מֵהֶלְכִים עַל פְּנֵי הַמַּיִם.

הַדָּגִים הַחַיִּים בְּאֻמָּת
מְשִׁיטִים בְּאֶגֶם
נָסִים מִפְּנֵי

*

הַדָּגִים הַכְּסוּפִים שְׁטִים בְּמִצּוֹלָה שְׁחֹרָה
נָעִים בְּתַנוּעֶת טַאי־צ'י רְדוּמָה.
עַל גִּבָּם כְּתָמִים אֲדָמִים
שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה בְּדוּגְמַת הַכֶּתֶם.
כָּל כְּתָם יַחֲדֵי לְעֶצְמוֹ
כְּמוֹ קוֹד גּוֹרֵל אִישִׁי
קוֹד הַחֲתָמָה –
לְסִמּוֹן מִרְאֵשׁ אֶת כְּתָם הַדָּם שִׁיפְרֹץ
כְּשִׁיכָה הַגְרָזוֹן בְּרֹאשׁ

David Olere
A Holocaust survivor

חמוטל בר-יוסף שמות

שְׁמוֹת וְעוֹד שְׁמוֹת תִּמְנוּנִיִּים, מְרַסְקִים, מְסַלְסְלִים
שֶׁהָאוֹמֵר אוֹתָם צוּהַל כְּמוֹ סוּס בּוֹכָה בְּחִלּוּמוֹ.

שְׁמוֹת שֶׁל רְחוּבוֹת, חֲבָרִים לְכַתָּה וְאַחִיוֹתֶיהֶם
שֶׁהָאוֹמֵר אוֹתָם נִכְנָס לְתַחֲנוּם הַצֶּעֱקָה.

מִתְעוֹפְפִים בְּאֹוִיר וְשָׁרִים בְּעֶקְשָׁנוֹת מְשֻׁנָּה,
כְּאֵלוּ הֵם שׁוֹמְרִים עַל אֶתֶר אָסוּר,
מַעְבֵּר לְצַחוּק וְלִבְכִי –

כֵּךְ נִשְׁמָעוּ הַשִּׁיחוֹת שֶׁל הוֹרֵי עֵם בְּנֵי עֵירָם
עַל מָה שֶׁהָיָה.

עיינ ערך תרגום

” אַתְּרִי הַכֵּל, שִׁירָה כְּשֶׁלְעֶצְמָהּ הִיא תִּרְגֹּם ” (יוסף ברודסקי, 1977)

סטיוארט פרקוף

הנערה העיוורת

תרגום: עודד פלד

הַמֶּרְאָה שֶׁלָּהּ מְשַׁקֶּפֶת רִיקְנוֹת שֶׁל
מַחְזֹר חַיִּים שְׁלֵם. הַמֶּרְאָה שֶׁלָּהּ עֲשׂוּיָה

פְּלִדָּה שְׁחוּרָה, מְמַרְטֶת, מְסַנֶּרֶת וְחֹדֶשֶׁה
שֶׁלֹּא נֶעֱשֶׂה בָּהּ מַעֲוֹלָם שְׁמוּשׁ מְרָשָׁע.

יָדֶיהָ הַבּוֹכִיּוֹת מְלַטְפוֹת אֶת הַשָּׂדִים
בְּהִזְדַּקְרָם תַּחוּשׁ מַחֲזָה הָעֵדִין.

אֶצְבָּעוֹת מְשִׁי אֲרָכוֹת חוֹדְרוֹת וְחוֹזְרוֹת
אֶל הַקֵּן הַקָּדוֹשׁ שֶׁל אֶהְבָּה תַּמָּה.

הַחוּרִים בְּרֹאשָׁהּ רוֹאִים הַכֵּל וְלֹא כָלוּם
בְּעוֹלָמָהּ. עוֹלָמָהּ עֲשׂוּי עֲצָמִים

יֶרְקִים רַכִּים, וִידִים בּוֹכִיּוֹת, וְשָׂדִים
עֲנָגִים, וְאוֹרְגָזְמוֹת צְמָרִיּוֹת קִטְנוֹת.

הִיא לֹא יוֹדַעַת אֶפְלוּ שְׁשַׁעְרָה שְׁחוּרָה.

סטיוארט פרקוף

סטיוארט פרקוף (1930-1974) – משורר יהודי-אמריקני, מן הדמויות הבולטות ברנסאנס
השירה של דור ה"ביט" בִּוּנוֹיִס, קליפורניה, בשנות החמישים והשישים. פרקוף איבד עצמו
לדעת, למעשה, שכן מותו הטרגי נגרם כתוצאה ממנת-יתר קטלנית של הרואין.

רוברט בליי

תרגומים: עודד פלד

האוויר הצלול של אוקטובר

אֲנִי יָכוֹל לִרְאוֹת בְּחוּץ כִּנְפֵי זָהָב לֵלֵא צִפְרִים
מְעוֹפְפוֹת סָבִיב, וְאֶת בְּאוֹרוֹת הַמַּיִם הַצּוֹנְנִים
נֶצְבּוֹת לֵלֵא דְפָנוֹת בְּגִבָּה מְאֻתָּם וְאַרְבָּעִים מְטָרִים בְּאוֹר,
אֲנִי יָכוֹל לְחוּשׁ אֶת זְמֶרֶת הַצְּרָצְרִים נוֹשָׂאֵת אוֹתָן הַשְּׁמִימָה.

אני יודע שצ'ללים קרים אלה מכסים מאות קילומטרים,
חוצים מדשאות בעירות זעירות, ודלתות של כנסיות
קתוליות;

אני יודע שסוס החשכה דוהר במהירות מזרחה,
נושא על גבו איש רזה ללא מעיל.

ואני יודע שהשמש שוקעת במדרגות אדירות,
כמו תלין הפוסע לתוך מרתף עם תער גדול,
וחיות הזהב, האריות, הזברות,
והפסיונים,
מחכים בראש המדרגות בעיני שודדים.

אלה הנאכלים בידי אמריקה

זעקת אלה הנאכלים בידי אמריקה,
אחרים חורים ורפים נאגרים לזלילה מאחרת

רוברט בליי

וג'פרסון
שתלה תקנה בשבלת שועל חדשה

הבתים הפראיים ממשיכים הלאה
שער פרא צמח בין אצבעות רגליהם
בלילה געורות כפות רגלים
ורצות לבדן במורד דרכים לבנות ארפות

סכרים מתהפכים ומבקשים לעקר
למדבר

כמרים צוללים, ראש כלפי מטה, אל בטן האדמה
בשור ודם חורים
בבשת פנים מתפשטים אל קרבי ספריות חדשות

לכן שירים אלה נוגים כל כך
המתים זה-כבר דורסים את השדות

ההמון שוקע מטה
האור בפני ילדים דועך בגיל שש או שבע

עד מהרה יתפצל העולם למושבות קטנות של נצולים

רוברט בליי – יליד מינסוטה (1926). ספרו הראשון, "שקט בשדות המושלגים", הופיע ב-1962. ב-1968 קיבל בליי את פרס הספר הלאומי על ספרו השני, "האור מסביב לגוף", וכאקט מחאה נגד המעורבות האמריקנית בוויתנאם תרם את כספי הפרס לתנועה שפעלה נגד הגיוס לצבא האמריקני באותן שנים. בכתיבתו בולטת המזיגה של שירת טבע אינטימית, בעלת גוון מיסטי-פנתיאיסטי לעתים, העושה שימוש בדימויים מפתיעים, עם מעורבות חברתית המשרטטת בחדות ניואנסים של הדקדנס האמריקני. בליי, שכתב גם שירים בפרוזה, פרסם עד כה כעשרים

פטר קנטור

בכר

תרגום מהונגרית: יעקב ברזילי

בִּינוֹת בְּתֵי פֶרֶבֶר מְאִפִּירִים
שׁוֹכְנֹת כָּכֶר, יְצוּקָה מְבֻטָּוֶן.
כָּל סִפְסָלִיָּה מְמַסְמְרִים לְאֲדָמָה.
עֲרוּגוֹת הַפְּרָחִים
כִּמּוֹ אוֹתוֹת הַצִּטִּינוֹת
בְּבִגְד שֶׁרֵד מֵעַל הַכִּיס,
בְּקֶצֶה סִפְסָל
אֶכְרָה זְקֵנָה
בְּנִעְלֵי בֵּית שְׁחָרוֹת,
יוֹשֶׁבֶת בְּגִבָּה לְשֹׁמֵשׁ,
מִצָּפָה.

פטר קנטור

פטר קנטור

על ארבע

תרגום מהונגרית: יעקב ברזילי

עַל אַרְבַּע, דּוֹמָה
שֶׁמְבֻטָּנוּ אָמִין יוֹתֵר.
כָּאֵלּוּ.
בְּעוֹד שֶׁבַעמִידָה מְכַבִּידוֹת קֶצֶת הַיָּדִים
וְגַם הַיָּדִיעָה שֶׁכְּדוֹר הָאָרֶץ הוּא עָגֹל
וְעוֹד דְּבָרִים מֵהַסּוּג הַזֶּה.

פטר קנטור – ציוני דרך

נולד ב 1949 בבודפשט. בעל תואר בספרות ושפות אנגלית ורוסית. סופר, משורר ומתרגם. ב- 1991 זכה במילגה מטעם קרן פולברייט בניו – יורק. שימש מנהל מדור שירה בכתב העת היוקרתי בהונגריה – "חיים וספרות". פירסם 8 ספרי שירה בין השנים 1976-1997. תרגם יצירות רבות מאנגלית ורוסית. ייצג את הונגריה ב 8 פסטיבלים בינלאומיים לשירה, לאחרונה בישראל. עטור פרסים הונגריים ובינלאומיים (שבעה במספר). חבר באגודת הסופרים ההונגרים, באגודת העיתונאים וכן במועדון P.E.N.

ראי את חבצלות השדה

תרגום: גיורא לשם

אנתוני הכט

וכעת. נסיון.
אל תהיי מתוחה; הרגעי.
הביטי בפרחים שבאגרטל הזכוכית שם.
כן, הם יפים וטריים. אני זוכר
שפעם נתתי פרחים לאמי, דומים בעצם לאלה
(האם אלה נרקיסים או חלמוניות?)
וקויתי שתפיק מהם קצת ענג
אולם זכיתי להבעת רצון מוכנית
דגמת זו שבה שבחה פעם בטלפון ידידה כלשהי
על התחשבות או טעם טוב או משהו,
וכאשר הניחה את השפופרת, פנתה אלינו ואמרה,
"אלהים, כמה שהיא נודניקית!"
אני חושב שנסתה להוכיח לנו כמה היא ישרה,
לפחות כלפנו. אך הרשם
היה בדיוק הפוך, וכעת אני לא חושב
שהיא יודעת מהו ישר. "אמך זונה,"
אמר משהו, שלא התכוון שהיא שוכבת עם כלם,
אם כי אולי גם לזה, אך
לכן שהיא אבדה כל רגש של כבוד,
ואני חושב שזאת האמת.

אך זה לא מה שרציתי לומר.
מה הדבר שרציתי לומר?
כאשר הוא אמר את זה על אמא, הייתי מכרח לצחק,
ממש כן, זה קלע להפליא לאמת.
איפה הייתי?
שכבי. הרגעי.

הו כן. בעת אני זוכר מה זה היה.
זה היה מה שראיתי שהם עשו לקיסר.
הם תפשו אותו, את יודעת. כולל הנשרים וכל השאר.
הם הפשיטו אותו, וכרכו על צווארו קולר ברזל.
הם בנו פלוב מכידוניו שנקחו שלל,
והניחו אותו בפנים, עירם ומרתק בקולר,
והציגוהו לראונה לעיני כל מחנה האויב.
ואני הייתי כבול לכלונס ואנוס לצפות
כאשר הוצא החוצה והלקה בידי אחד מאלופיהם
ואחר-כך נכפה להציע את גבו הרצוע
ככן למלך הברברים
בטפסו על סוסו,
ולאחר מכן לכרע על ארבעותיו להיות כס-מלכות
כאשר המלך קבל את שגירינו
לדון בשאלת הכפר.
כמובן שהוא לא רצה כפר.

ואני הייתי קשור לכלונס ואנוס לצפות.
 די לעכשיו. שכבי. נסי להרגע.
 הם לא הרפו במשך חודשים.
 הובלנו למחוזותיהם המרחקים ביותר.
 זה חזר ונשנה כל העת, ותמיד נאלצנו לצפות,
 האחרים ואני. איך החזיק מעמד, אינני יודע.
 ואחר-כך לפתע
 לא היו עוד הלקאות או השפלות,
 רופאו האישי של המלך טפל בגבו,
 נתנו לו בגדים נאים, והקולר הוסר,
 והם התייחסו לכלנו באדיבות מפגנת.
 כאשר הגענו לעיר בירתם
 גבו הגליד לגמרי.
 הם פרקו את הכלוב -
 אם כי לא החזירו לנו את כידונינו, כמובן.
 אחר-כך, באותו החדש, בשעת מנחה חמה במאי,
 הצעדנו אל הכפר המרכזית.
 ההמונים כבר היו שם, והכלונסאות נעוצים,
 ואליהם שוב נכבלנו בתנוחות הצפיה הישנות.
 והוא הוצא החוצה כפי שנהגו בו בעבר, והפשט,
 ונכבל מפרקד על שלחן מלבני ענק
 כדי שרק ראשו יוכל לנוע.
 אחר כך נאם המלך קצרות באזני ההמון,
 והם הגיבו בפרצי התרגשות משלהבים,
 והנאום תרגם בשבילנו לאחר מכן.
 היה זה גזר-הדין. עמדו לפשט את עורו חיים,
 באטיות רבה ככל האפשר, להרבות מכאוב,
 ואנחנו היינו אמורים לצפות. רופאו האישי של המלך,
 זה שטפל בגבו, קרב
 עם מגש סכיניו הכירורגיים.
 הם החלו ברגליו.
 ונאסר עלינו לעצם את עינינו
 או להסב את מבטנו לצדדים. כאשר סימו, כעבור שעות,
 העור נמסר לאחד מחרשי האכפים
 לעבוד ולמלוי ולתפירה. ולשם מה?
 בשביל בבה מפלצתית בגדל טבעי, ממלאת בגובה,
 בעורו של הקיסר הרומי, ולרינוס,
 עם מכתות של אם-הצדפה מתחת לשמורות העיניים,
 וקונכיות צבועות שהכנו מבעוד מועד
 כצפרני הידים והרגלים,
 תפורה בתך צלבי גס בסובכי השוקים
 ובמעלה הגב עד מרכז הראש,
 מוקעת מתרן הארמון על חבל ברוח;
 ונערות רכות הובאו לשם בידי אמותיהן
 להתודע לאנטומיה הגברית.
 מותו ארך שעות.
 הם היו מאד סבלניים.
 ועמו חלף מן העולם כבודה של רומי.

בְּכָלוֹת הַכֹּל, נִפְדֵּיתִי בְּכַפֵּר. אִמָּא שְׁלָמָה תְּמוּרָתִי.
עָלֶיךָ לְנוּחַ כָּעֵת. אֶת חֵיבָת. הַשְּׁעָנִי לְאַחֹר.
הַבִּיטִי בַּפְּרָחִים.
כֵּן. אֲנִי מִבֵּיט. הַלֹּאִי שְׁהִייתִי כְּמוֹתָם.

אנתוני הכט (1923-2004) נולד בניו יורק להורים יהודים גרמנים. בהיותו סטודנט בבארד קולג' בניו יורק התוודע אל שירתם של סטיבנס, אודן, אליוט ודילן תומס והחליט להקדיש את עצמו לשירה, למרות הסתייגות הוריו.

ב-1944, בהשלימו את חוק לימודיו בקולג', גויס לצבא האמריקני. השתתף בקרבות רבים בגרמניה, צרפת וצ'כוסלובקיה. חוויתו העזה במלחמה היתה שחרור מחנה הריכוז פלוסנבורג, באפריל 1945. על כך סיפר: "המקום, הסבל, סיפורי הכלואים היו מעבר להבנה. שנים לאחר מכן הייתי מתעורר כשאני זועק."

לאחר הלימודים חזר אל ספסל הלימודים בקניון קולג', בהדרכתו של ג'ון קראו ראנסום. בשנים ההן התוודע אל המשורר רוברט לואל, רנדל ג'ארל, אליזבת בישופ ואלן טייט.

קובץ שיריו הראשון "כינוס של אבנים" ראה אור ב-1954.

הכט זכה בפרס רומא (1951), בפרס פוליצר לשירה (1968), בפרס בולינגן (1983) ובפרסים חשובים אחרים. התפרנס למחייתו מהוראת שירה במוסדות אקדמאים אחדים. רק מעט מאוד משירתו ראה אור עד כה בתרגום עברי.

יהודה עמיחי

גורל אלוהים

גורל אֱלֹהִים

הוא עֲכָשׁוּ כְּגֹרֶל

עֲצִים וְאַבְנִים, שְׁמֶשׁ וְיָרֵחַ,

שֶׁהִפְסִיקוּ לְהֶאֱמִין בָּהֶם

כְּשֶׁהִחֲלוּ לְהֶאֱמִין בּוֹ.

אָבֵל הוּא מְכַרְח לְהִשָּׂאָר עֲמָנוּ:

לְפָחוֹת כְּעֲצִים, לְפָחוֹת כְּאַבְנִים,

וְכִשְׁמֶשׁ וְכִיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים.

משורר מול טלביזיה

אֲרוֹת חַיִּינוּ נְקִיּוֹת עֲכָשׁוּ וְהַכֵּל גְּלוּי לְעֵין
מִצְלָמוֹת בְּכָל מְקוֹם מְבִטִּיחוֹת שְׁנֵתִנְהַג

לְמִשׁוֹרֵר שְׁמוּרָה הַזְכוּת לְהִתְבּוֹנֵן בְּתִמְהוֹן
וּכְשֶׁרוּחַ הָאָדָם פּוֹרַעַת שְׁעָרוֹת וְצִדָּה בְּהֶמוֹן
גְּבוּרִים וְאַשְׁמִים מְלֵא מָסַךְ

אֲנִי בּוֹהָה בָּהּ מְנִיפָה סִינֵר לְבֵן מַעַל יָרֵךְ
אֲשֶׁה שׁוֹפַעַת שָׂד תּוֹלָה כְּבִסִּים מִמַּעֲקֶה

זֶה הַיֶּלֶד מִשְׁחָק בִּי חוֹרֵז שׁוֹרָה לְמַעֲנָה
הִיא מְהַדְקֶת אֶטְבִּיָּה לִיבֵשׁ אֶת בּוֹא יוֹמָה

אֶפְשָׁר עֲנִין שׁוֹלִי אֵךְ
כְּשֶׁאֲנִי מִצְטוֹפֵף מוֹל הַמָּסַךְ עִם כָּל הַשָּׂאָר –
בְּהֶמוֹת אֶל שְׁפַת הַשִּׁקֵּת הַשְּׁבִטִית –
רַק עָלֶיהָ אֲנִי שָׂר.

יורם סלבסט

בקצה מחשבותיי

בְּקֶצֶה מַחְשְׁבוֹתַי נִפְרָשֶׁת כֶּף
מִכְרִיּוֹת אֶצְבְּעוֹתַיָּה
רוֹכֵן גּוֹזֵל אֶל הַתְּהוֹם

תַּחַת פְּלוֹמְתּוֹ הַזְּהוּבָה רְאוּתִיו מִתְרַחֲבוֹת
מִקּוּרוֹ כְּמַעַט נִקְרַע מִהַדְּבּוּר
הַעוֹלָה מַעֲמֵק בְּטֵן

וְהַעֵיט חָג מִבְקֵשׁ אֶת צִוְּאוֹ
הַבִּז יִנְשֵׁךְ בְּעֶצֶם הַדָּקָה
הַנֶּשֶׁר בְּמִקּוּר קִשּׁוּחַ יִמְצֵץ בְּעֵין הַרְפָּה

סִגְרָתִי כֶּף יָדִי
לְחֵן אֶפְרוּחַ קֵט
נוֹצָתוֹ הַזְּעִירָה חֲרָה אֶצְבְּעוֹתַי

שְׂאֲרִית עֵקֶשֶׁת
מֵאֲרָבָה 1942

יורם סלבסט - מתגורר בירושלים. פרסם
ספרי ילדים: "של מי אני?", "כיף לספור",
"רגע", קובץ סיפורים קצרים "סיפורי
סביון", ספר שירה "מקום שאיננו אלא
מעבר" וכן עשרות סיפורים, שירה ומאמרי
ביקורת בעיתונות הספרותית. מעביר
סדנאות לכתיבה יוצרת.

שָׁבֵר

מטוס פונה ליעד משלו, היכן שחתכו,
הדי ספירות במצהלות משחקי דג-מלוח.
פס שקיעה חוצה שמי.
בידי הקטנה, שבר זכוכית, יפהפה, מנציץ בעשב
צללי שיחי פטל וכותרי אמנון-ותמר
בזר השמש הולכות שירות, עגולי חמניות,
ואני נטועה בהעדר שלך.
שיר ילדים מתפתל בראשי, ממשיך אל הדשא ומשם
לחולות.

יוסי עבאדי

בדרך מכפר בגליל

בדרך מכפר בגליל
התחתון והאפל אל
מבואותיו של כביש הסרגל
רמזור אדם וסמין
מסמן לי עצור
ביד אחת הוא אויז בי
ובכל אשר לי
ובשניה באבן,
שקדם לכן
היתה אדמה שוכבת
ועתה מכסה את
המושב האחורי
במכונית
עדן.

יוסף עבאדי - יליד יפו. מתגורר וחבר קבוצת
יזרעאל מתשל"ח. שירת במשטרת ישראל
במרחב העמקים, כבלש וחוקר. בעל תואר
ב.א. במדע המדינה ומינהל ציבורי מטעם
המכללה אקדמית עמק יזרעאל ובעל תואר
מ.א. במדע המדינה. מנהל ציבורי מטעם
אוניברסיטת חיפה. נשוי ואב לשלושה.

מתוך הקובץ "שליח צחור זקן", הוצאת
כרמל, 2003

ברכה רוזנפלד

היא תגדל צפרנים

היא תגדל צפרנים, היא תצמיח פרסות וניבים ארכים
על בטנה תגן בשריון קשקשים
על גבה - בקוצי דרבנים
ותשעט
ותשאג
תשכח את כל הנימוסים

היא תעשה לה פסל ומסכה
תעבד את עגל הזהב
תהפכו לעגלה

רעיה שקולניק

פולונו יהודי לאור גנוז

מעל אושוינצ'ים לא נשבר האור
לסימני קריאה מהבהבים,
לסימני שאלה מקוקים
ובשלשות מעמידים פנים
שלא נראו ספרות צרובות בעור

הוא משתכשך בשני הנהרות
שכאן דוקא בחרו להפגש,
הוא לא זוכר כמו מים איך האש
לראשונה גרמה להתבייש
לפרומתאוס. אך ידיו קצרות

וגם שלי קצרות מלהכות
את כל גרמי שמים וקרסים,
מלרועץ את כל הפנסים,
מלעקר עיני האנשים
עד כי האור, אולי, יואיל לבכות

אחר כך תעבד אלהים אחרים – ממין נקבה
ואת האלהים האחד תהפך לאשה

ותתן לה צלע מצלעותיה
לשד מעצמותיה
חלב משדיה
ודם מדמה

ותבקש
לעשות לה איש שיחיה עמה
להיות לה לעזר
ולא יהיה כנגדה

ויטעו גן עדן מקדם
לאהבה

ברכה רוזנפלד – משוררת, מבקרת, מתרגמת ועורכת.
ילידת גרמניה, בת בכורה להורים ניצולי מלחמה. בשנת 1958
עלתה ארצה מפולין והשתקעה בבתי-ים.
את שיריה הראשונים פרסמה בשנת 1975 ב-"על המשמר".
לאחר שנים רבות של הימנעות מכתובה, ובעיקר מפרסום,
אותן הקדישה למשפחה, פרסמה ב-"עיתון 77" שבעריכת
יעקב בסר. "החזרה לכתובה הייתה צורך קיומי".
משנת 1998 היא חברה ב"אגודת הסופרים העברים" וב- 2002
נבחרה ליו"ר האגודה, תפקיד ממנו פרשה מרצון, כעבור חצי
שנה. היא ערכה והנחתה אירועי ספרות. פרסמה עד כה שני
ספרי שירה.

דבורה קוזווינר

לילה אחד

לילה אחד,
פתאום,
בסוף ימיו,
ראיתי את אבי בקרון רכבת.
לבוש בגדי שנה רפויים,
חסר ישע, נכמר לאהבה

לא, לא הרכבות ההן.
לא, לא מדי אימה מפוספסים,
חרוכי עשן וזועה.

אבי, חלוע, הקדים, עלה
טרם הסופה הגדולה
ונחשולים,
שהחרידו את ימיו
נעו מקבילים,
עם סערות, אשר הציפו
את הארץ הזאת
כל חייו.

לא. לא. אני חוזרת.
סתם רכבת טסה,

בין הרים ובין סלעים,
בנוף מוזר
ולא מכר
וקר
ומנכר.

רפוי כלבושו, חסר אונים.
עמד לבדו, נדהם לסביבתו
ואשת נעוריו כבר אין אתו.

אבא רחום שלי.
ילד זקן יקר.
אני אפרש את זרועותי
לשמור ולגונן.
אני אסיט מדרךך את הסוסים השועטים
לגרור אתם את קרונותיך
ואז אולי תאיט את מרוצך
אל התהום הפעורה על קו השבר.

*

חלומות מתעתעים בי
אפשרויות מוזרות של מות.

יוסי שריד

מבנה אישיות

אברהם אבינו עקד
פעמים: בתחלה את בנו
ישמעאל, שאותו גרש בחסר כל
לתעות עם אמו בלי מים במדבר,
והאם נשאה את קולה בבכי
כי לא רצתה לראות במות הילד.
ואחר-כך את בנו
יצחק, שאותו לקח בהשכמת הבקר
בלי לשאול שאלות
אל הר המורה לשוחטו שם במאכלת.
לו זה קרה רק פעם אחת
הייתי אומר- חלשת דעת.
אבל פעמים- זה כבר מבנה אישיות.
מה שמביא למסקנה, שהרבה יותר קל
להיות אב המון גויים
מלהיות אב לשני ילדים קטנים.

מאחורי השער בדכאו

רק העצים עוד עומדים
שם בדם מתוח
נושאים על ראשם את
מרבצי האשם
התכלים
ושותקים.

דבי סער

חדש על המד

- ❖ **משירה של מארינה צווייבה** — המשוררת הרוסית המפורסמת בעלת הכתיבה הייחודית (1892-1941). מבחר משירתה הוא הספר השני בסדרת התרגומים ממשוררי "תור הכסף" הרוסי בתרגום מירי ליטונק. שירתה נכתבה בעיצומו של המשטר הסטאליניסטי וקולה הפיוטי בולט בכתיבה הרוסית של המאה ה-20. היא נודעה גם בשל חליפת המכתבים הסוערת שלה עם ריינר מריה רילקה. בני משפחתה נשלחו למחנות כפייה ובעלה הוצא להורג. צווייבה שמה קץ לחייה בתליה עם פלישת הכוחות הגרמניים לרוסיה.

- ❖ **לאונרד כהן – ספר הכמיהה** — בהוצאת "כנרת זמורה ביתן". ספר הכמיהה הוא קובץ שיריו החדש של לאונרד כהן, ובו שירים שנכתבו במהלך 20 השנים האחרונות. רבים מהם נכתבו בתקופה בה פרש מעולם המוסיקה למנוח בודהיסטי (1993-1999). הספר מכיל איורים של המחבר עצמו. שיריו עוסקים בהתבוננות פנימית מעמיקה ובחוויות אותן חווה במהלך תקופה זו.

- ❖ **סרגיי יסנין – מכתב לאמא** - קובץ משיריו של המשורר הרוסי שהיווה אב רוחני למשוררים רוסיים רבים. הספר יצא בהוצאת "כרמל" בתרגומה של נטלי גוטמן. פרופ' גבריאל מוקד על הספר: "אני ממליץ בחום על קובץ שירי יסנין בתרגומה של נטלי גוטמן בגלל חשיבותו התרבותית שבקשר בין התרבות העברית המודרנית למקורות המודרניים... התרומה המשמעותית מבוססת על דיאלוג ועל הכרת המקורות הרוחניים של המאה ה-20."

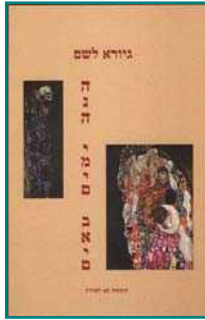
- ❖ **בוריס פסטרנק – מבחר שירתו** — ספר נוסף בסדרת התרגומים של משוררים רוסיים מ"תור הכסף" של השירה הרוסית המופלאה. הספר יצא בהוצאת "גוונים" בתרגומה של מירי ליטונק. פסטרנק המוכר מספרו "ד"ר ז'ואגו", היה גם מוסיקאי מחונן, נטש את המוסיקה לטובת הסרות.

אירועי ספרות

- ❖ **פסטיבל אלונה פרנקל**
תערוכה של יצירותיה של אלונה פרנקל, ותצוגה של כל הספרים שנכתבו ואוירו על ידה.
מתאריך 2/4 עד וכולל 9/4. הכניסה חופשית הספרייה, דיזנגוף סנטר, שער 6, אגף B, קומה ב',
תל-אביב, 03-6205986.
- ❖ **דף מספר ושיר**
10.4.07, שעה 11.00 - על הסופר אהרון אפלפלד מחבר הספר "פולין ארץ ירוקה". מרצה הגב'
נעמי רובין. הנושא: מפגש בין הצבר הישראלי, דור שני לשואה עם פולין ונופיה הירוקים. מחיר
כרטיס בודד: 25 שקלים. בית יד לבנים, הירקון 48, חיפה 04-8345238, 04-8254389.
- ❖ **החוויה הספרותית בעידן המודרני**
14.4.07, בשעה 9.00. ד"ר שרי קיפניס - "האישה כחוה וכלילית- דואליות בדמותה של
האישה". המפגש יערך בשעות 9.00-11.00. הכניסה בתשלום. פרטים והרשמה: מחלקת
הדרכה 03-6180151 שלוחה 103. אודיטוריום הספרייה העירונית באר שבע, רחוב דרך
המשחררים 12, באר שבע.
- ❖ **הומור בספרות**
17.4.07, בשעה 11.00 - בחינת האלמנטים הקומיים ביצירות מן הספרות העברית ומספרות
העולם וגילוי משמעויות נסתרות הטמונות בהן, כמו בהומור עצמו. מרצה: נינה פינטו-אבקסיס.
הכניסה בתשלום על בסיס מקום פנוי. אסכולות, האוניברסיטה הפתוחה 03-766066.
- ❖ **סבתות בראש כחול**
17.4.07, בשעה 11.00 - סיפורים ארוטיים מאת: אנטון צ'כוב, מנחם תלמי, אתגר קרת ועוד,
במסגרת הבמה למספרים. מספרות: מרים אוסטפלד, שרית גמליאל, בתיה חרמון. כליווי
שלישיית הג'אז של אורי שמיר. מחיר כרטיס בודד: 40 שקלים. בית אריאלה, שדרות שאול
המלך, 25 תל-אביב, 03-6910146, 03-6910141 שלוחה 208, 209, 222.
- ❖ **עגנון והשואה**
17.4.04, בשעה 11.00 - פרופ' רחל אליאור - "עגנון והשואה - עיון בספר הסימן". מחיר
הרצאה: 45 שקלים. מספר המקומות מוגבל, מומלץ להירשם מראש. לפרטים והרשמה:
02-6716498; בית מורשת בגין, רחוב ש"א נכון 6, ירושלים.
- ❖ **האדם והכלב בספרות**
18.4.07, בשעה 20.00. מפגש שישי בסדרת הרצאות בת שמונה מפגשים - האדם והכלב
בספרות. דן שורר ידבר על הספר "מארלי ואני" מאת ג'ון גרוגן. מוסיקה: מחול האפלצ'ים.
הכניסה חופשית. הספרייה, דיזנגוף סנטר, שער 6, אגף B, קומה ב', תל-אביב, 03-6205986.
- ❖ **טרקלין ספרות**
באירופה המחפשת את דרכה המוזיקלית חזרה לעליצות האבודה והדקדנטית של הבארוק דרך
כלים אוטנטיים ויצירות עלומות, מחפשים שני נגנים להחיות את הפלא שאין להחיותו - אהבה
ששבה. דן שורר ינחם את נקודות המפגש בין מלים לבין צלילים, בין הרגש לקול. "בטרקלין
הספרותי", בספרייה של צומת ספרים בשעה 20.00, יום רביעי, 28 במרץ.

❖ **ערב מחווה למשורר ולמתרגם גיורא לשם**, עם צאת ספרו **"הנה ימים באים"**. הערב ייערך בבית אריאלה, שד' שאול המלך 25 בתל-אביב ביום רביעי, ה-11 באפריל, 2007, בשעה 19.30. משתתפים: אריק א', משה דור, עמינדב דיקמן, אורי הולנדר, רפי וייכרט, עודד פלד וגיורא לשם קריאה: השחקנית שיר אידלסון. דמי כניסה: 30 ₪.

❖ **ערב להשקת ספרו של המשורר יחיאל חזק - "קנאת האדמה"**. הערב יתקיים ביום רביעי 11.4.07 בשעה 20.00, באולם "צוותא 2". משתתפים: פרופ' ישראל לוין, פרופ' הלל ברזל, יערה בן-דוד, שלומית כהן-אסיף. תכנית אמנותית: דודו זכאי, ליאור ייני. מנחה: מירי גלעד. צוותא, אבן גבירול 30, תל-אביב. מחיר כניסה: 20 ₪. בקופת צוותא – 03-6950156

שונות

❖ **"הטור השביעי - היסטוריה בחרוזים"** – הרצאה המוגשת על ידי אופיר עודני. אורכה - כשעה וחצי, כולל הפסקה קצרה. היא עוסקת בשירי **"הטור השביעי"** של נתן אלתרמן. ההרצאה מורכבת מהקראת מבחר של כ-20 שירים לפי נושאים, הסוקרים אירועים בולטים בחיי היישוב החל משנות הארבעים ועד שנות השישים וכן הסבר מקדים על הרקע בו נכתב כל שיר. אופיר מוכן להעביר את ההרצאה לכל קבוצה של 10 אנשים ומעלה, ללא תשלום כמובן. הוא ישמח להעביר את ההרצאה בכל מקום, בדרך כלל נוח יותר בשעות הערב או בימי שישי. המעוניינים מתבקשים להתקשר ולתאם מראש. מספר הטלפון - 052-5561961.

❖ **מה חדש בספרית המצגות?**

❖ **לספריה נוסף מדף למצגות שירת ילדים ונוער**. אתם מוזמנים לבקר.

❖ **בשיתוף פעולה מבורך עם יוסי גלרון-גולדשלגר, העורך האחראי של ה"לקסיקון הספרות העברית החדשה" תוצגנה מצגות השירה של החוג לשוחרי שירה, בדפי יוצר של המשוררים השונים להם מצגות בספרית המצגות. אני מודה מקרב לב ליוסי גלרון על שיתוף פעולה חשוב זה.**

קוראים כותבים

שלום רב לך שרית, היום פגשתי את חברי החוג לקריאת שירה שבהנחייתי. החבורה נפגשת בספרייה המרכזית בראשון לציון, סביב שולחן סמינריוני, זו השנה השמינית. כל פגישה לשיר אחד. כעשרים משתתפים מבוגרים, אוהבי ספר. היום עסקנו בשיר של ויסלבה שימבורסקה על הילדה המושכת מפת שולחן. שיר נפלא מאוד שפורסם במוסף התרבות של הארץ לפני מספר שבועות. אבל מה העיקר? העברתי למעוניינים את כתובת האתר שלך, ואני בטוחה שתהיה לחבורה המובחרת הזאת חגיגה אמיתית של שירה! תודה לך שוב ושוב מבתי פולניקוב. נב. לתזכורת - עד כה לא הכרתי את הדברים בגלל רתיעתי מן העולם הדיגיטלי. איזו החמצה!

תודה שרית!
רק עכשיו מצאתי זמן לעיין בירחון. כל כך עשיר בתכנים מעניין ומעשיר. פתיחה נפלאה לשבוע חדש.
בהערכה רבה
ובברכת יישר כוח
שושנה

לשרית שלום רב,
תודה על עוד מצגת יפה שהכנת. כל אחת מהמצגות שאת שולחת היא חוויה נפלאה בפני עצמה. שמעתי על אלזה לסקר-שילר אך לא הכרתי את שיריה וציוריה. בזכותך המפגש אתה, הוא מפתיע ומפעים ביותר.
אז המון ברכות יישר כח על מפעל השירה שלך.
וגם ברכות לחג הפסח שכבר עומד בפתחנו.
יעל ערן

מערכת הירחון "עיין עיין ערך שירה"

מאחלת לקהל הקוראים

חג אביב שמח

